

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра біблійних наук

Магістерська робота

**КНИГА РУТИ: «НАРОД ТВІЙ БУДЕ МІЙ НАРОД, А БОГ ТВІЙ – МІЙ
БОГ (РУТ 1:16): РЕЦЕПЦІЯ ЖІНКИ-ЧУЖИНКИ В РАННІЙ ПЕРІОД
ДРУГОГО ХРАМУ»**

Студентка 6-го курсу: Аліна Ферко

Науковий керівник: Галина Теслюк

кандидатка наук з богослов'я

Рецензент: Марія Хома

Львів 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I	7
ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД У СПРИЙНЯТТІ ІНШОЇ. ЕТНІЧНИЙ РІВЕНЬ	7
<i>1.1 Жіноча благочестивість та відкритість до Божої Сили</i>	13
<i>1.2 Заперечення ворожнечі між різними народами</i>	19
РОЗДІЛ II	23
ВЗАЄМОДІЯ РЕЛІГІЙНОЇ ТА ПОЛІТИЧНО-СОЦІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ У КНИЗІ РУТИ	23
<i>2.1 Важливість релігійної ідентичності для пояснення Книги Руті</i>	24
<i>2.3. Законний шлях інтеграції іноземки в Ізраїлі</i>	32
ДОСВІДОМ ЖІНКИ-МІГРАНТКИ РУТИ ТА УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК ІЗ ВПО	39
<i>3.1. Характер переміщення</i>	46
<i>3.1.1. Історія Катерини Духнич</i>	48
<i>3.1.2. Історія жінки загиблого бійця з АТО</i>	49
<i>3.3. Перемога особи над обставинами часу</i>	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	61

ВСТУП

У цій роботі я намагалася дослідити роль та становище жінки-чужинки в історії Ізраїлю на прикладі рішучої та безстрашної жінки Рути. Лише три старозавітні книги отримали свої назви від імен жінок-протагоністок: Книга Рути, Юдити та Книга Естери. Важливо зазначити, що Книга Рути – це не лише історія про те, як одна вдова вийшла заміж. Ця книга розповідає про Боже Провидіння в житті людей, і це показано через взаємодію людей, зокрема з акцентом на жінок, хоч не виключно. Жінок, які не мали таких можливостей і такого важливого місця у публічній сфері того давнього суспільства, як чоловіки, та всупереч цьому залишалися сильними і вірними не лише чоловікам, але й одна одній.

Ця книга також про відвагу та вміння долати перешкоди, про підважування суспільних стереотипів і переосмислення концепту вибраності, про жіночу солідарність. Оскільки моє дослідження невід'ємно пов'язане з жіночими студіями, хочу щиро подякувати Центру СУА жіночих студій в УКУ та Союзу українок Америки, за надання мені семестрової стипендії та можливість продовжувати навчання на програмі Філософсько-богословського факультету Українського Католицького Університету.

Тема мого дослідження є актуальною для українського середовища через військові події на Сході. Мільйонам людей довелося залишити їх домівки з усім набутим майном і переселитися в інші регіони України. Соціологічні дослідження показують, що саме жінки найчастіше мобілізуються для виживання в умовах вимушеної внутрішньої міграції. Вони швидко адаптуються і активно працюють для впорядкування життя в нових умовах і часто стають тими, хто ламає стереотипи «людей зі Сходу» і «людей із Заходу» України. Їх приклади, зокрема в частині мотивацій та стратегій адаптацій, дозволяють проаналізувати Книгу Рути в сучасному українському контексті.

Протагоністки книги – Рута та Ноєма – демонструють сучасному читачеві, як жінки долають труднощі, ламають стереотипи та навчають необхідності переосмислення ставлення до *іншого(ї)*. З одного боку вони обидві діють згідно

з тодішніми законами та приписами: Рута послуговується можливістю збирати залишки урожаю під час жнив, а Ноема вдається до закону викупителя, аби здобути опіку. З іншого боку, Рута підважує «традиційний» спосіб добитися від чоловіка виконання левіратського закону і цим навчає, що можна зберегти людську гідність без маніпуляцій та хитрувань.

Якщо читати цю книгу з перспективи «behind the text», зокрема досліджувати історичні обставини, соціокультурні виклики, шкалу тогочасних цінностей, то можна простежити, що історія Руди залишається актуальною для жінок навіть і в сьогоденні. Це приклад того, як попри важке соціальне та культурне становище жінка може зберігати віру, більше того – вибрати дорогу з правдивим Богом, розуміючи, що ця дорога буде складніша, ніж без Нього або ж навіть вибрати дорогу з Богом, розуміючи, що ця дорога буде складніша ніж поза Ним. Духовне підґрунтя завжди відіграло важливу роль в житті як окремої людини, так і суспільства загалом. Тому важливо продемонструвати, що жінки також впливали на суспільні зміни в історії давнього суспільства. Зрештою, ми можемо побачити це також в сучасних реаліях. У даній роботі ми хочемо дослідити труднощі життя жінки в Ізраїлі та способи подолання цих труднощів, зберігаючи силу й віру в Бога.

Метою мого дослідження є проаналізувати історію жінки-чужинки у книзі Руди та продемонструвати, яким було становище жінок, зокрема вдів і чужинок, в суспільстві давнього Ізраїля.

Із зазначеної мети випливають такі завдання:

1. Дослідити історичні обставини життя жінок у суспільстві давнього Ізраїлю.
2. Проаналізувати соціально-культурне становище жінок давнього Ізраїля.
3. Продемонструвати позитивне сприйняття жінок-чужинок автором книги Руди.

4. Зробити порівняльний аналіз, інтеграції та адаптації жінок-мігранток на прикладі історії Рути та сучасних українок (ВПО).

Ця робота складається з трьох розділів. Перший із них – «Інклюзивний підхід у сприйнятті Іншої». Підрозділи цього розділу складаються з наступних частин:

- етнічний: представлено погляд автора книги Рути про позитивне ставлення до чужинців, зокрема жінок-чужинок, які змогли інтегруватися в суспільство давнього Ізраїлю і стати його частиною;
- соціокультурний: продемонстровано яким було суспільне очікування від жінок та проблему жіночого безпліддя. Хоча в книзі Рути не згадується про психоемоційний стан головної протагоністки, однак, беручи до уваги інші біблійні наративи, можемо припустити, що безпліддя було одним із викликів, з яким зіштовхнулася Рута;
- соціально-економічний: вдова в юдейському середовищі належала до найбільш вразливих верств населення. У своєму житті жінка проходить такі етапи: дружина, матір, а часто – вдова. Якщо етап дружини і матері зрозумілий, то щодо вдів юдеї мали окремі закони. У цьому підрозділі, власне, розглянуто, які закони були на стороні вдів.

У другому розділі «Взаємодія релігійної та політично-соціальної ідентичностей у Книзі Рути» йдеться про те, що релігійна ідентичність у давньому суспільстві мала визначальну роль у сприйнятті *иногого(ї)* та становищі осіб у соціумі. Підрозділи такі як: політично-соціальні - контрасти в історії від Суддів до Рути та законні шляхи інтеграції іноземки в Ізраїлі, де ми висвітлили питання щодо звичаїв, які часто набувають нових форм. Окремим питанням буде погляд таких традицій на місце жінки в суспільстві. Рута та Ноема діють відповідно до законів та норм давнього ізраїльського суспільства.

У третьому розділі – «Адаптація внутрішньо переміщених громадян України порівнюючи з книгою Рути» – проведено порівняльний аналіз ставлення суспільства до жінок-чужинок у давньому часі та сучасності; представлено

шляхи адаптації жінок-мігранток до нового життя. Один із підрозділів буде відстежувати характер переміщення, адже кожна індивідуальна історія ВПО має свої причини: з примусу, через тиск обставин або ж за власним бажанням. Також третій підрозділ розкриє, якою характеристикою має володіти особа, котра перемагає обставини часу.

Книга Рути – історія, яка до сьогодні розкриває актуальну тему відкритості до іншої особи, показуючи їй свою любов та відданість. Також книга порушує теми рівності, подолання расового та етнічного таврування іншого на основі біологічного чи соціального походження. Повчає релігійну спільноту бути відкритими на інших та дати їм нагоду увійти у спільноту, інтегруватися.

РОЗДІЛ І.

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД У СПРИЙНЯТТІ ІНШОЇ. ЕТНІЧНИЙ РІВЕНЬ

Упродовж своєї історії людство роздумувало над питаннями свободи та рівності у всіх сферах життя. Що важливіша сфера для людини, то більше вона замислюється над тим, яке місце хоче займати у цій сфері. Говорячи про процес інклюзії, варто розуміти, що з цивілізованим розвитком суспільства ця тема набуває все більшого значення. Кожен громадянин прагне брати участь у соціумі, а особливо – відчувати інтегрованість у ньому. Слід зазначити, що кожен інший бажає аби його було прийнято таким, яким він є, а не таким, яким його хочуть бачити. Практика показує, що індивіду легко любити подібного до себе. Справжнім викликом, який потребує багато любові та розуміння, є співжиття з людьми, які відрізняються від нас, з якими ми не згодні. Ми не розуміємо таких людей, не приймаємо і часто засуджуємо, а як наслідок – тримаємо їх на далекій відстані. Людині набагато легше «вигнати» когось зі свого кола спілкування чи спільноти, ніж «прийняти». Оскільки інший не відповідає нашим очікуванням, ми можемо його ігнорувати або ж маркувати: занадто ліберальним чи консервативним, занадто молодим чи старим, таким, який живе за схожими з нами принципами чи противиться їм, і цей список може бути доволі довгий.

Люди схильні звертати увагу на те, чого вони не мають, а не на те, що мають. Вони дивляться на відмінності, а не на подібності й часто говорять про те, чого вони не сприймають, не розповідаючи, що для них важливо і яким є їхнє бачення. Багато вчинків, очікувань, цінностей та вірувань людей пов'язані з їхньою культурою; «сліпі» плями та упередження передаються від батьків до дітей протягом всієї історії. Ми не народились такими, якими ми є сьогодні, ми розвиваємося через свій досвід, і культура та світогляди розвиваються в часі. Слід пам'ятати, що саме ми впливаємо на культуру і тільки від нас залежить, наскільки нам буде зручно жити в цій культурі. Чим більше посаджено доброго насіння, тим більше плодів воно дасть. Ненависть призводить до більшої

ненависті, виключення та дискримінація породжують гнів, розчарування та насильство.

Згідно зі сучасними дослідженнями Книга Рути написана у V ст. до Р. Х. Як відомо, у цей час діяла політика ексклюзивності¹. Ставлення юдеїв до інших релігій було, загалом, негативним та неприйнятним, але юдеї також готові прийняти до себе людей, які щиро бажали стати частиною вибраного народу². Саме таке прийняття чужинки в історії Рути. Вона прийняла і сповідувала віру своєї свекрухи юдейки та змогла доєднатися до вибраного народу, інтегруватися, хоч і за походженням була моавитянка³.

Історію жінки-чужинки Рути автор розміщує в період суддів і розповідає про одну юдейську сім'ю: чоловіка Елімелеха, жінки Ноеми та їхніх двох синів, які були змушені мігрувати до Моав-краю через голод в Ізраїлі. У цьому краю сини знайшли собі дружин-моавитянок – Орпу та Руту. Після того, як батько з синами померли, Ноема зі своїми невістками залишились вдовами. Статус жінки у статусі вдови різко змінюється, на неї неодмінно чекають виклики. Така жінка стає «іншою», їй доводиться виживати без чоловіка. Власне, останній був запорукою її економічно забезпеченого та соціально захищеного життя. Вдовам важко було забезпечувати та захищати самих себе, тому існували закони, які передбачали захист вдів, оскільки вони належали до найменш захищених верств суспільства⁴. Краще становище жінки – життя у сім'ї, в якій вона залучена до домашніх сімейних справ поруч зі своїм чоловіком. А вершиною покликання і статусу жінки було народження синів⁵. Це означало, що вона виконала суспільні очікування і принесла життя – продовження роду через чоловічу стать⁶. Бути матір'ю означало відродження. Як зазначає Галина Теслюк, коли ми

---

¹ Представлення про те, хто вибраний, а хто – ні. Ексклюзивізм – це більше, ніж просто переконання сили конкретного бачення, яке є у людини; це переконання в її абсолютному пріоритеті над конкурентними поглядами. Дюмулен П. *Есфирь, Іудифь, Руфь: миссия женщины*. Санкт-Петербург 2000, 176.

² Дюмулен. *Есфирь, Іудифь, Руфь: миссия женщины*. 178.

³ Шмайна-Великанова А. *Книга Руфи как символическая повесть*. Москва 2010, 24.

⁴ Grossmann J. *Ruth: Bridges and Boundaries*. Bern 2015, 54.

⁵ Шмайна-Великанова. *Книга Руфи как символическая повесть*. 27.

⁶ Шмайна-Великанова. *Книга Руфи как символическая повесть*. 31.

досліджуємо життя суспільства давнього Ізраїля, розуміємо, що питання релігії, як частина сімейних питань, відігравали життєво важливу роль у житті та досвіді жінки.⁷ В цьому контексті Керол Меєрс пропонує подивитися на давнє ізраїльське суспільство з точки зору гетерархії, яка дає змогу зрозуміти суспільні відносини з горизонтальної перспективи, а не вертикально.⁸ Такий підхід підштовхує до більшого розуміння релігійного життя жінок, а також практик, які пов'язані з ним. Крім того, цей підхід унаочнює тематику соціальних ролей, що сформовані суспільними нормами та очікуваннями. В цьому контексті варто наголосити, що питання потомства було важливим для міцності та підтримки домогосподарства в досучасному аграрному суспільстві.⁹

Соціокультурний рівень

Як було вище зазначено, однією з найбільших проблем чи викликів для давньоізраїльської сім'ї, особливо для жінки, була відсутність дітей і синів зокрема. Тоді жінці було особливо важко, адже те, що вона не народила сина, означало, що не продовжила рід – не зберегла імені чоловіка¹⁰. Жіноча безплідність ставала тягарем для жінок і вони шукали різні способи виходу із ситуації. Наприклад, історія жінок¹¹, яку ми можемо прочитати у Бутті 30, свідчить про те, що ідентифікація жінки в суспільстві напряду залежала від спадкоємця. Хоча лише декілька віршів присвячені конкретній оповіді про боротьбу спадкоємство. Ці жінки в момент безпліддя і намагання подарувати чоловікові спадкоємця вдавалися до традицій сурогатного материнства, зокрема віддавали власних служниць своїм чоловікам для запліднення та зачаття. Іншими словами, в такій ситуації жінки були змушені знаходити інший шлях для продовження роду. Дружина не просто погоджувалася на те, щоби служниця

---

⁷ Теслюк Г. *Соціолінгвістичний аналіз Псалма 131* // Вісник Львівського університету. Серія філологічна 72, (2020) 314.

⁸ Meyers C. *Household and Holiness: The Religious Culture of Israelite Women*. Minneapolis 2005, 13.

⁹ Meyers. *Household and Holiness: The Religious Culture of Israelite Women*, 13-17.

¹⁰ Кустодиев К. *Женщина в Ветхом Завете* // Альфа и Омега (04.07.2012).

¹¹ Наприклад: Так от Авраам отримує обіцянку, що від нього вийде великий народ (Бут 15:1-5). Проходить час, однак Сара не вагітніє. Тому вона ініціює сповнення обіцянки: віддає свою рабиню-єгиптянку Агар Авраамові за жінку (Бут 16:1-16; 21:9-20).

народила сина, але й сама пропонувала це своєму чоловікові¹². Часто через такі випадки мав місце конфлікт, в якому материнство вважалося перемогою, а неплідність – поразкою¹³. Яскравий приклад знаходимо в історії Рахиль: «Ця історія є знаковою, оскільки з одного боку, показує соціально-економічний бік одружень і бажання батька видати дочок заміж за будь-яких умов, з іншого – чуємо сприйняття такої об'єктивної жінок устами самих жінок»¹⁴.

У (Бут 30:1) читаємо: «Як же Рахиль побачила, що не народжує Якові дітей, стала заздрити своїй сестрі і сказала до Якова: «Дай мені діток, а то вмру». З цього вірша бачимо те, наскільки важливим було народження спадкоємця і як негативно це вплинуло на саму жінку у випадку безплідності. З приводу очікувань від жінок та жіночого безпліддя Галина Теслюк зазначає:

Отож, після заміжжя, найбільш очікуваною подією в житті жінки було стати матір'ю, ба більше – народити сина, спадкоємця батьківського статку. Коли жінка не народжувала довший час дитини, це ставало предметом її внутрішніх переживань, відчуття нереалізованої місії і покликання, відповідно до суспільних очікувань. І в історіях матриархинь маємо приклади, як жінки давали собі раду. Так от Авраам отримує обіцянку, що від нього вийде великий народ (Бут 15:1-5). Проходить час, однак Сара не вагітніє. Тому вона ініціює сповнення обіцянки: віддає свою рабиню-єгиптянку Агар Авраамові за жінку (Бут 16:1-16; 21:9-20)¹⁵.

Прагнення стати матір'ю було ще більш зрозумілим та важливим для жінок патріархів, від яких мав бути продовжений вибраний народ. Жінки в цей час зовсім не думали про виклики, які принесе період вагітності і народження дитини; жінка щиро вірить, що саме через неї буде продовжено ціле покоління¹⁶. Наприклад, історія Анни, матері Самуїла, розкриває нам жіноче бажання бути матір'ю та сенс материнства. Вона – приклад жінки, яка уміла чекати, вірити і молитися. Вона довгий час бажала мати потомство, але «Господь замкнув її лоно», і це був великий виклик для жінки вже немолодого віку (I Книга Самуїла 1).

¹² Grossmann. *Ruth: Bridges and Boundaries*, 66.

¹³ Кустодиев. *Женица в Ветхом Завете*. 102.

¹⁴ Теслюк Г. *Біблійна жінка поміж Законом, суспільними очікуваннями і реальністю* // risu.org.ua (20.10.2020).

¹⁵ Теслюк. *Біблійна жінка поміж Законом, суспільними очікуваннями і реальністю*. (02.11.20)

¹⁶ Кустодиев. *Женица в Ветхом Завете*, 103-104.

Із кожним роком віра в чудо материнства могла зникати, а розпач міг все більше поглинати Анну та її чоловіка. Однак Господь змилосердився, і вона народила Самуїла та виконала обіцянку, яку дала Богові: якщо зглянеться над нею і дасть їй хлоп'ятко, то віддасть його Богові на весь його вік. Та по тому Господь обдарував її ще більшим потомством. Попри суспільний тиск, Анна не втратила надію. У цій соціальній системі жінка «царювала» вдома, а сім'я була її головною метою в житті: піклуватися про чоловіка та дітей.

В історії Руті ми читаємо, що вона прожила у шлюбі з чоловіком десять років, але немає жодної згадки про дітей. Отож, можемо припустити, що Рута не реалізувала одного із суспільних очікувань. Хоча в книзі Руті не згадується психоемоційний стан протагоністки, однак, беручи до уваги інші біблійні наративи, можемо припустити, що безпліддя було одним із викликів, з яким зіткнулася Рута.

Соціально-економічний рівень

Вдова в юдейському у своєму житті жінка проходить такі етапи: дружина, матір, а часто – вдова. Якщо етап дружини і матері зрозумілий, то щодо вдів юдеї мали окремі закони. Усі розуміли, що жінка в такому становищі – економічно вразлива, адже вона пішла з батьківського дому і вже мала сім'ю, але після втрати чоловіка вона стає немічною і їй важко себе забезпечувати. Кустодієв зазначає:

Для вдови все суспільство робилося її наче її сім'єю. І кожен член суспільства мав піклуватися про неї, як про свою дружину чи або матір. «Сиротам будь за батька, за чоловіка для їхньої неньки, тож станеш як син Всевишнього, ізлюбить він тебе більше, ніж рідна мати. Мудрість дітей своїх підносить угору і тими піклується, хто її шукають»(Сир 4:10-11)¹⁷.

Як згадує Кустодієв, юдеї також мали щорічно приносити дві десятини від своїх прибутків у скінію (Втор 16:16-17). Пізніше на цю десятину, що приносили в єрусалимський храм, юдеї повинні були влаштовувати свято, щоб усі убогі, до яких належали також вдови, могли відвідати його (Втор 14: 28-29)¹⁸.

¹⁷ Кустодієв. *Женщина в Ветхом Завете*, 77.

¹⁸ Див.: Кустодієв. *Женщина в Ветхом Завете*, 77.

У випадку несправедливого ставлення до вдови, юдей зобов'язаний її захистити, інакше – він міг бути покараний: «проклятий, хто криво судить приходня, сироту, вдову» (Втор 27:19). Такий підхід у ставленні до сиріт і вдів у Старому Завіті показує, що жінка-вдова не була спроможною до самостійного життя, а саме до економічно-юридичного, адже жінку за законом мала забезпечувати і захищати лише її чоловік¹⁹. Кожна епоха має своє точне культурне зображення у законах, які встановлювалися людьми, що демонструвало проблеми, котрі крилися за цією ситуацією. «Навчіться чинити добро, правосуддя жадайте, карайте грабіжника, дайте суд сироті, за вдову заступайтесь!» (Іс 1:17). Сироти та вдови – це беззахисні, про яких турбується сам Господь²⁰.

Підхід до позитивного сприйняття «іншої» найкраще розглядався у взаємодії між подібними культурами та середовищем, між подібними звичаями, географічною приналежністю і релігійними культами. Якщо культура надає форму певним законам, то вона також диктує і зміст. Бажання зберігати певні догми та закони може ослабнути, якщо бути необережним з формою та змістом, які закладені у ці закони. Також у певних ситуаціях форми необхідно змінювати та робити їх більш гнучкими, якщо виникає певна дилема. Форми змінюються, бо цього вимагає зміна епох. Логічно стверджувати, що Бог говорить зі своїм народом через знайомі їм слова та сучасну форму. І вже людські автори адаптують ці форми під натхненням Бога²¹. У давньому ізраїльському середовищі захист вдови, сироти та бідняків детально описаний у Танасі. Сильний не має пригнічувати слабшого²². Бог справедливості каже піклуватися про нужденних, захист вдови, сироти та бідного – це було постійним обов'язком доброзичливого єврея. У книзі Виходу читаємо:

А приходька не будеш утискати та гнобити його, бо й ви були приходьками в єгипетським краї. Жодної вдови та сироти не будеш гнобити, якщо ж ти справді

¹⁹ Grossmann. *Ruth: Bridges and Boundaries*, 87.

²⁰ Grossmann. *Ruth: Bridges and Boundaries*, 87-88.

²¹ Wolf. *Implications of Form Criticism for Old Testament* // *Studies Bibliotheca Sacra*, CXXVII (1970), 306.

²² Patterson R. *The Widow, Orphan, and the Poor in the Old Testament and the Extra-Biblical Literature* // *Studies Bibliotheca Sacra* (1973) 224.

гнобитимеш їх, то коли вони, кличучи, кликатимуть до Мене, то конче почую їхній зойк, і розпалиться гнів Мій, і повбиваю вас мечем, і стануть жінки ваші вдовами, а діти ваші сиротами (Вих 22:20-25).

Левіратський закон передбачав допомогу і захист молодим вдовам, якщо вони не народили сина спадкоємця покійному чоловіку. У Второзаконні читаємо такий припис²³: «Коли брати живуть укупі, й один з них умре й у нього не буде сина, то жінці померлого не можна вийти заміж за чужого чоловіка: дівер її мусить увійти до неї й узяти її собі за жінку» (Втор 25:5). Себто брат померлого був зобов'язаний до статевого акту з дружиною покійного з метою зачаття спадкоємця покійного. Цікаво, що в разі відмови чоловіка взяти собі цю вдову за дружину у Второзаконні детально описано, що буде з тим чоловіком у разі непослуху:

Якщо ж той чоловік не схоче взяти за себе жінку свого брата, то вона піде до брами, до старших, і скаже: Брат мого мужа не хоче зберегти ім'я свого брата в Ізраїлі; він не хоче виконати свого діверського обов'язку супроти мене. Тоді старші його міста покличуть його і скажуть йому, що треба; і коли він упреться й скаже: Не хочу брати її собі за жінку, – тоді ця жінка приступить до нього перед очима старших, зніме з його ноги обув'я, плюне йому межі очі й голосно об'явить: Так обходяться з чоловіком, який не хоче збудувати дому своєму братові (Втор 25:7-9)²⁴.

Народження сина жінкою з одного боку реалізовувало соціальні очікування, з іншого боку – у випадку смерті чоловіка матір могла знайти прихисток у домі свого сина.

1.1 Жіноча благочестивість та відкритість до Божої Сили

Благочестя – це певний спосіб життя, це праведне життя, яке виражається у дотриманні Божих заповідей, себто у любові до Бога. Бронзов окреслює цей спосіб життя так:

Добродіяння до людей та сприймання Бога як Джерела та Подателя всіх благ. Благочестива душа знає Бога, бо знати Бога – означає виконувати Його волю. Людина осягає цю благочестивість, коли немає у собі заздрості; старається бути лагідною; відкидає від себе усі пристрасті і обирає життя далеке від тілесних задоволень²⁵.

²³ Grossmann. *Ruth: Bridges and Boundaries*, 73.

²⁴ Patterson. *The Widow, Orphan, and the Poor in the Old Testament and the Extra-Biblical Literature*, 105.

²⁵ Бронзов А. *Благочестие* // Лопухин А. (ред.) *Православная Богословская энциклопедия т.2*, Санкт – Петербург 1901, 678.

Іншими словами, коли говоримо про благочестя, то маємо на увазі спосіб життя людини, спосіб мислення, її внутрішній стан та світогляд, що зовнішньо проявляється в поведінці, одязі та мові. Таке поняття має підґрунтя у Святому Письмі, зокрема у Старому Завіті: «Я вилікую їхню зраду; я полюбив їх добротю, бо гнів мій від них відвернувся (Іс 14:5)»²⁶.

Священні Писання вивчали, проповідували, співали та використовували в молитвах у Храмі, в ранніх синагогах при відправленні щоденних і щотижневих обрядів, по великих святах і в період священних постів. Практику привселюдного читання і тлумачення святого Письма, найімовірніше, було запроваджено в часи після повернення з Вавилонського вигнання (після 587 року до Р.Х.). Зокрема у книзі Неємії описується публічне читання Тори, переклад з юдейської на арамейську і проповідування чи пояснення змісту (Неєм 8:1-12). Тобто зміст Закону був доступний усім – хто умів читати чи не умів. Саме воно відіграло головну роль у становленні ізраїльського народу, який чекав наближення Божого царства²⁷. На прикладі моавитянки Рути, яка, очевидно, прийняла віру свого чоловіка²⁸, ми можемо спостерігати, як закон впливає на тих, хто його приймає і виконує. Рута своїм життям демонструє благочестивість, починаючи з рішення, яке вона прийняла щодо Ноеми, і закінчуючи одруженням з Воозом.

Коли аналізуємо рішення Рути супроводжувати Ноему до Вифлеєму, то бачимо, що її правовий статус, на момент приходу у Юду, змінюється. Вона підпадає під захист закону, що стосується вдів і чужинців. Рута свідомо вирішує супроводжувати Ноему, щоби стати частиною її народу і прийняти її Бога: «Не силуй мене покидати тебе й не йти за тобою: куди підеш, туди і я, і де житимеш ти, там і я; твій народ буде моїм народом, і твій Бог моїм Богом» (Рут 1:16). Не можна мінімізувати жертву і біль, що пов'язані з радикальним рішенням Рути.

---

²⁶ Бронзов. *Благочестие*, 678-679.

²⁷ Oyebola D. *Ruth. A Virtuous Woman*. Meadville 2018, 28.

²⁸ Це наше припущення. Хоча саме відкрито вона висловила свою віру вже пізніше під час розмови з Ноемою, коли переконувала, що не покине її «Але Рута їй відказала: “Не силуй мене покидати тебе й не йти за тобою: куди ж бо підеш, туди і я, і де житимеш ти, там і я; твій народ буде моїм народом, і твій Бог моїм Богом» (Рут 1:16).

Якою би не була її мотивація і знання про Ягве, вона покинула свою сім'ю та рідну землю, звичне оточення та релігійні традиції. Вона взяла на себе невизначене майбутнє вдови в країні, де вона нікого не знала, де навіть могла мати сумніви, чи будуть розповсюджуватись на неї права юдейських вдів, оскільки вона належала до моавитянського народу. Тобто вона могла зіткнутися з етнічним упередженням²⁹. Саме така сміливість Руті та довіра до Бога показують, що жінка була неймовірно сміливою. Саме така сміливість та довіра до Бога свідчать про її благочестивість. Адже вона досі не знала, чи приймуть її люди, з якими вона хоче жити.

У першій сцені, де згадується про Руту (1:1-22), відразу вказується на неординарність її характеру, а також, що вона могла знаходитися в напрузі зі своєю культурою. Вона виходить заміж за чужинця, за представника сусіднього ворожого народу. Філіс Трайбел вважає, що своїм вчинком Рута відмовляється від солідарності та прийняття своєї родини, відмовляється від національної ідентичності та відмовляється від своєї релігійної приналежності³⁰. У біблійному наративі до подібної радикальності вдається лише Авраам, але вона зумовлена Божим покликанням, а не лише особистісним рішенням (Бут 12:1-3). Рута фактично залишається одна, без підтримки. Вона, молода жінка, бере відповідальність за стару жінку у світі, де життя залежить від чоловіків³¹.

Коли жінки приходять до Вифлеєму, саме Рута бере на себе ініціативу в пошуках роботи, щоби забезпечити проживання їх обох:

Раз якось Рута, моавитянка, сказала до Ноеми: «Пусти мене на поле збирати колоски слідом за тим, у кого запобіжу ласки». А та до неї: «Іди, моя доню». От і пішла вона й, прийшовши на поле, запалася збирати колоски позад женців. І трапилось так, що їй пощастило на ту частку поля, яка належала до Вооза, з роду Елімелеха (Рут 2:2-3)³².

Вона отримує прихильність Вооза і продовжує працювати протягом збору врожаю, не шукаючи собі чоловіка. І вже до кінця сезону жнив збирає колосся на його полі. Така поведінка Руті, найімовірніше, допомагає Ноемі подолати

---

²⁹ Oyebola. *Ruth. A Virtuous Woman*, 34.

³⁰ Tribble P. *Ruth: Bible // Jewish Women: A Comprehensive Historical Encyclopedia* (10.10.2020).

³¹ Tribble. *Ruth: Bible*. 2-10.

³² Tribble. *Ruth: Bible*.

горе і з пасивної героїні стати ініціативною. Ноема складає делікатний план для Руті, який мав би забезпечити їхнє соціально-економічне становище у соціумі. Один із поглядів стверджує, що ця історія про моавитянку в Юді, яка є прабабусею Давида (Рут 4:17-21). В контексті теми родоводу Філіс Трайбел зазначає, що існує два погляди щодо того, хто з цих жінок є важливішим у родоводі Давида. Перша точка зору запевняє, що історія відкидає цю моавитянську жінку, віддаючи її дитину Ноема, а тому, генеалогія Давида – чиста³³. Фактично Ноема пропонує Руті план Тамари, невістки Юди, що знаходимо у книзі Буття 38. Тамара, аби добитися виконання левіратського закону, який не виконав її свекор, переодягається в повію, надає йому сексуальні послуги та вагітніє від нього. Її вчинок був виправданий, оскільки вона добилася справедливості. Ноема теж сподівається, що вночі на току Рута вчинить подібно до Тамари і може зачати дитину від Вооза. В такий спосіб обидві жінки будуть мати забезпечене життя.

Зазначимо однак, що обидві жінки важливі в родоводі Давида: Рута безпосередньо народжує сина, який є дідусем Давида, а суспільство (жінки Вифлеєму) стверджують, що це син Ноемі народився: «Сусідки ж дали йому ім'я, говоривши: “Ноемі родився син!” І назвали йому ім'я Овид. Він став батьком Єссея, що був батьком Давида (Рут 4:17)». Цікаво також звернути увагу на ім'я дитини, що не є поширеним серед імен, котрі зустрічаються у Святому Письмі. Давид Осбола припускає, що це ім'я могли уникати через його сервільне значення³⁴. Більшість використовують ім'я Овид як скорочену форму від Овдія, що означає «слуга Ягве», але є й інші припущення. Вони несуть в собі наступні визначення: «служитель Ягве», «слуга (його предків)», «слуга (Ноеми)», чи «працівник (на землі)». Якщо значення імені витікає з безпосереднього контексту, то вірші з 4 глави книги Руті 14-15 дають нам ключ до розуміння. Відповідно до цих віршів, початково ім'я Овид означало «слуга (Ноеми)»; як її

---

³³ Tribble. *Ruth: Bible*.

³⁴ Тобто те, яке означало рабську догідливість, улесливість; прислужництво.

гоел³⁵ він «служив» їй, забезпечуючи виживання її сім'ї та даючи їй їжу³⁶. На початку книги Руті Ноєма втрачає своїх синів, втрачає можливість бути матір'ю, яка була дуже важливою для юдейської жінки, але в кінці цієї історії вона знову «отримує» сина. Неважливо, що насправді це син Вооза та Руті, важливо, що це дитина з її сім'ї, який буде мати ім'я її сім'ї та дасть можливість Ноємі відкинути колишню гіркоту й повернутися до своєї істинної особистості. У Рут 1:21 вона жаліється, що Бог привів її назад пустою, але з народженням Овида вона повернулася до себе, бо повертає собі ім'я від якого вона відмовилась, повернувшись у Вифлеєм. Тепер вона не Мара, а знову Ноєма³⁷. Для Ноєми та Руті ця дитина відшкодовує їхні втрати та безпліддя; нова дитина повертає плідність утробі матері, а з тим – і надію нащадкам³⁸. Тому Ноєму благословляють жінки міста, але не лише через народження Овида, але, у першу чергу, через вірність Руті, яка краща за семеро синів (Рут 4:15)³⁹.

Дослідження законів, що знаходимо в книзі Руті, зазначають дивні комбінації двох юридичних приписів левіратського шлюбу і дій родича-рятівника. Ця колізія унікальна для книги Рут, яка проблематизує інтерпретаційну діяльність, обмежуючи законні ресурси⁴⁰.

Звичай левірату, що прописаний у Второзаконні 25, здається, лише в загальних рисах представлений у книзі Руті. Саме Ноєма, а не Рута, в першу чергу отримує користь від народження Овида. Рута не грає активної ролі в цій сцені, як вона повинна, згідно з Второзаконням 25:7-9. Вона має бути присутня біля воріт, зняти сандалі найближчого родича-рятівника і плюнути йому в обличчя (або, принаймні, мати таку можливість)⁴¹. Відсутність привселюдного знеславлення чоловіка в Рут 4, також описаного у Второзаконні 25, передбачає,

³⁵ Гоел – в юдейській Біблії та рабинській традиції – це людина, яка як найближчий родич іншого покладається на обов'язок відновити права іншого і помститися за його кривду. Див.: Legget D. *The levirate and goel institutions in the Old Testament*. New Jersey 1974, 143.

³⁶ Oyebola. *Ruth. A Virtuous Woman*, 138.

³⁷ Logget. *The Levirate and Goel Institutions in the Old Testament*, 145.

³⁸ Oyebola. *Ruth. A Virtuous Woman*, 141.

³⁹ Tribble. *Ruth: Bible*.

⁴⁰ Logget. *The Levirate and Goel Institutions in the Old Testament*, 148.

⁴¹ Logget. *The Levirate and Goel Institutions in the Old Testament*, 148.

що левіратський шлюб не розглядається повністю. Більш того, найближчий родич знімає свою сандалію не для того, щоб відмовитися від своїх обов'язків як дівера, а для того, щоби сигналізувати про втрату своїх прав як родича-рятівника. І все ж, попри ці невідповідності, схоже, що в Рути якоюсь мірою присутні проблеми левірату⁴². У Книзі Второзаконня 25:6 говориться, що на дівера покладено обов'язок привести на світ дитину, який «піднесе ім'я померлого брата», про це йде мова і в книзі Рут 4:5.

Варто зауважити, що звичай родича-відкупителя (гоела) з книги Левіт 25 також не є сповна представлений у книзі Рут. Зокрема, чому викупитель повинен одружитися з Рутою? Шлюб не згадується в обов'язках, покладених на відкупителя відповідно до книги Левіт 25. Фактично, шлюб навіть не є вимогою в строгому сенсі слова у Второзаконні 25. Хоча це й ганебно, дівер має право відмовитися від такого обов'язку. Рута може мати право на левіратський шлюб, незрозуміло однак, чи це належить до обов'язків родича-викупителя⁴³. Проте коментар Вооза неназваному гоелу про те, що він повинен одружитися з Рутою, не отримав заперечень ні з боку неназваної людини, ні з боку старійшин біля воріт. Ухвалення ними заяви Вооза передбачає, що його слова мають юридичну силу, а це виходить за рамки їх етичної чи моральної справедливості⁴⁴. Якщо ця вимога не обумовлена в деталях з 25-го розділу Левіт або 25-го розділу Второзаконня, то що надає коментарю Вооза таку юридичну значущість?

Ці проблеми ускладнюють тлумачення історії Рути. Для автора, який дуже обережний в формулюванні приписів (таких як права на збір в полі), не кажучи вже про ту турботу, яка проявляється у сцені обговорення біля міських воріт в Рут 4, відсутність ясності дивне. Як зазначає автор: Вооз своєю інтерпретацією законів показує сутність законодавства як такого, що має служити потребам людини, а не навпаки. Поєднуючи левіратський закон та закон Гоела, біблійний

---

⁴² Oyebola. *Ruth. A Virtuous Woman*, 141.

⁴³ Logget. *The Levirate and Goel Institutions in the Old Testament*, 149.

⁴⁴ Oyebola. *Ruth. A Virtuous Woman*, 143.

автор навчає, що гідність життя, особливо найменш захищених верств, є цілком старозавітного законодавства⁴⁵.

1.2 Заперечення ворожнечі між різними народами

Життя Руті – біблійна історія, яка відкриває важливість ролі жінки в юдейському суспільстві; ця історія описує не лише відданість та послух, але й суспільний поступ. Рута виховувалася в поганській сім'ї, але в краю, де процвітав добробут. Мабуть, саме тому ця країна була обрана Елімелехом для міграції із сім'єю. Рута жила в суспільстві, де не було віри єдиного Бога, і традиції таких народів часто були жорстокими. Ізраїльські закони не дозволяли одружуватися з моавитянками, бо ті належали до іншої етнічної групи, поклонялися поганському богу Молоху⁴⁶ та з перспективи давніх ізраїльтян вели аморальний спосіб життя.

Релігія моавитян мала аспекти, що ріднять всі язичницькі культури, тобто багатобожжя, людські жертвоприношення, оргії, храмова проституція і т. д. Однак, культ бога Молоха був по-особливому жахливим. На його честь була поставлена статуя, яка, як правило, була металевою і мала перед собою простягнуті руки. В ці руки клали дитину, саме дитину, бо в переданнях говориться, що бог Молох приніс у жертву своїх дітей. Біля основи статуї розпалювали вогонь, який спалював жертву. Таке дійство інколи тривало годинами, бо за день могли приносити не одну жертву. Ці жертви були настільки поширеними, що ізраїльські пророки предрекли Божий суд над такими народами⁴⁷:

Тому, що ти надіявся на твої твердині й на твої достатки, то будеш і ти здобутий. Кемош піде у неволю разом із своїми священиками й князями. Прийде спустошення на кожне місто, ніяке місто не уникне; загине долина, спустіє й рівнина, – слово Господнє. Дайте Моавові крила, щоб міг полетіти. Його міста обернуться на пустиню, нікому буде в них жити (Єр 48:7-9).

---

⁴⁵ Logget. *The Levirate and Goel Institutions in the Old Testament*, 151.

⁴⁶ Молох – шановане в Ханаані, Палестині, Фінікії та Карфагені божество природи та сонця, в жертву якому спалювали живцем людей, особливо дітей.

⁴⁷ Опарин А. *Всемирная история и пророчества Библии: Монография*. Харьков 1997, 24.

Отож ми можемо побачити, що Кілійон та Махлон, взявши за дружин Орпу та Руту, переступили через закони, але були прийняті суспільством, в якому жили на той момент. Вводячи категоричну заборону на змішані шлюби юдеїв з неюдеями, хоча, як бачимо, *Святе Письмо* робить витянки. Перший стосується моавитянок, тобто жінок, родовід яких був від племінника Авраама – Лота. Єврей може одружитися з не єврейкою, якщо вона пройшла гіюр, тобто приймає віру свого чоловіка. Саме через такий союз Вооза та прозелітки-моавитянки Руті народився син, який був прадідом царя Давида. Однак юдейка може вийти заміж лише за юдея⁴⁸. Другий виняток стосується випадку, коли юдей чоловік зустрічає не юдейку на війні і закохується в неї, бо на війні є свої закони, що зазначено в Торі⁴⁹.

Книга Руті не передає негативного ставлення до Руті, яка була з поганської землі. Знаючи всі відповідні біблійні історії та закони, що стосуються моавитян, ніхто не може заперечити, що Рута виявила неабияку відвагу. Але й сама Рута розуміла, знала закони, які прописані євреям, тому сміливо пішла вслід за Ноемою в юдейську землю. Рута хотіла продовжити рід свого чоловіка. Книга Руті мала на меті нейтралізувати стереотипи, що часто існують між різними народами⁵⁰. Хоча Рута говорить про себе, як про чужинку, вона також усвідомлює свій правовий статус у суспільстві. «Упала вона ниць, поклонилась до землі й промовила до нього: «Чим я запобігла ласки в тебе, що зглянувся еси надо мною, хоч я й чужоземка? (Рут 2:10)». Цікаво, що чужинки зазвичай несли собою конотації небезпеки та непристойності. Прийняти поганку без чоловіка було досить небезпечним кроком для юдеїв. Завжди велася дискусія чи варто брати собі за жінку не єврейку, а зокрема моавитянку⁵¹. Рута, навпаки, не була відкиненою, і була їй нагорода за те, що не покинула старої Ноеми⁵².

---

⁴⁸ Saxegaard M.K. *Character Complexity in the Book of Ruth*. Germany 2010, 43.

⁴⁹ Котлярский М. *Тайны еврейского секса*. Москва 2008, 137.

⁵⁰ Шмайна-Великанова. *Книга Руфи как символическая повесть*. 56.

⁵¹ Шмайна-Великанова. *Книга Руфи как символическая повесть*. 57.

⁵² Oyebola. *Ruth. A Virtuous Woman*, 143.

Книга Рут показує, що хоч така жінка, як Рута не розглядалася даром для чоловіка, але й не була також і відкинута суспільством. У цьому випадку ми не бачимо розмежування між народами та інтерпретації про своїх і чужих. ізраїльська ідентичність зовсім не губить своєї сутності, а навпаки набуває більшого прийняття в особі Рути та її дітей. Приймавши віру своєї свекрухи, Рута набирає більш позитивного правового статусу в Ізраїлі, який тільки може набути чужинка і який включає її у юдейське суспільство⁵³.

Також, як згадувалося на початку, Рута – вдова, про яку мали подбати за законом відповідно до приписів. Вооз сказав: «Гляди ж, коли викупиш у Ноєми поле, маєш узяти за себе й Руту, моавитянку, жінку померлого, щоб зберегти ім'я покійного за його спадкоємством» (Рут 4:5). Такий закон міг застосовуватися виключно до жінки. Завдяки левіратському закону, Рута набуває впевненого статусу в суспільстві. Отже, в такому випадку вона присвоює собі захищений правовий статус відповідно до закону. Як вдова юдея Рута може вимагати своїх прав. Таким чином, ми можемо побачити, що юдейське суспільство також створило позитивні закони для різних жінок і ситуацій, у яких вони можуть опинитися⁵⁴.

Рута продовжує кидати виклик релігійній спільноті, тримаючи її як зразок для наслідування. Життя, віра та вірність Рути – це стандарт, з яким віруючим слід порівнювати й себе. Рута стала не просто фігурою в історії Ізраїлю, вона демонструє характеристики, які представляють її як сильну, вірну, богобоязливу жінку. Живучи в патріархальному суспільстві, Рута яскраво втілює людину, яка хоче зробити свій внесок у громаду, попри перешкоди та соціальні звичаї.

Попри стать, етнічну приналежність чи будь-яку іншу якість, яка розділяє людство, Бог все виливає благодать на всіх людей, часто завдяки молитвам та роботі в спільноті вірних. На прикладі Рути автор показує історію людей, які прагнуть внести свою лепту в спільноту всупереч усім перешкодам. Рута кидає

---

⁵³ Long S. *The Book of Ruth as an Exemplar for Faith Communities*// cbeinternational.org (30.10.2014).

⁵⁴ Youg Lu. *Leadership Characters in the Book of Ruth: A Narrative Analysis* // *Journal of Corporate responsibility and Leadership* 3 (2016) 61.

виклик кожному з нас, щоби зрозуміти, як інколи Бог направляє в несподівані місця. Ба більше, автор Рути повчає, яким має бути суспільство: наповнене вірними людьми, котрі служать один одному і думають один про одного⁵⁵.

---

⁵⁵ Derby J. *The Evolution of a Low* // *Jewish Bible Quarterly* 29 (2001) 2-3.

РОЗДІЛ II.

ВЗАЄМОДІЯ РЕЛІГІЙНОЇ ТА ПОЛІТИЧНО-СОЦІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ У КНИЗІ РУТИ

У цьому розділі буде проаналізовано специфіку взаємозв'язку між соціальними, політичними та релігійними життєвими обставинами у книзі Руті. У біблійній науці часто виникає момент, коли необхідно враховувати такі взаємозв'язки в дослідженні, щоби мати змогу якнайкраще зрозуміти специфіку історичних обставин досліджуваного феномена. Феномена, коли релігійна ідентичність розв'язує питання соціального, політичного та сімейного становища. Релігійна ідентичність – це, перш за все, дискурс про спорідненість та межі. З одного боку ця ідентичність дає можливість інклюзії в те, чи інше середовище, з іншого боку – дає потужні сили, які допомагають у соціальних викликах, суперечках та встановленні контакту між різними групами людей⁵⁶.

Поєднання людей у релігійній ідентичності є не менш важливим, ніж сама релігія. Адже все, що стосується священного, самобутності та суб'єктивності, розглядається в цілому, як релігійна ідентичність. Саме завдяки процесу релігійної ідентифікації в особистості формується її світоглядне самовизначення. Але у встановленні релігійної свідомості велике значення займає релігійна практика, яка проявляється рівень релігійності. У випадку Ізраїлю у Старому Завіті засобом визначення соціальної позиції та форм вираження кожного з громадян здійснюється через релігійну ідентифікацію. Слово «ідентифікація» означає ототожнення, прирівнювання, уподібнення. Тобто людина, чи цілий народ визнаючи себе тими, що вірять і релігійними, ототожнюють себе з Божим народом.

У цьому розділі хочу продемонструвати, що релігійна ідентичність у давньому суспільстві мала визначальну роль у сприйнятті *іншого(ї)* та становищі таких осіб у соціумі.

---

⁵⁶ Werbren P. *Religious Identity*// Hollway W(ред.) *THE SAGE HANDBOOK OF IDENTITIES*. London 2010, 234-257.

2.1 Важливість релігійної ідентичності для пояснення Книги Руті

Релігійна ідентифікація безпосередньо пов'язана з інтегративною функцією релігії – здатності релігії бути засобом ідейного об'єднання, згуртування мас, індивідів та інститутів, спільністю єдиної віри, догм, сповідання. Релігійна інтеграція за ознакою єдиного віросповідання може, зокрема, виступати соціальним знаком, «міткою», за допомогою яких віруючий співвідносить себе зі спільністю. Тобто, через релігію особа включає себе в окрему соціальну групу, ідентифікує себе з нею. Ця релігійна ідентифікація може мати не лише індивідуальний характер, а й поєднуватися з усвідомленням етнічної чи національної належності. Релігія як соціальний ідентифікаційний знак має значення не лише для віруючих, релігійної спільноти чи групи, а й для суспільства загалом⁵⁷.

Для пояснення або врегулювання конфліктів між релігійними групами чи всередині них потрібно зрозуміти їхню традиційну релігію, правила. Кожного разу, коли одна чи інша релігійні групи не розуміють певні поділи, може початися сутичка, або коли релігійні групи беруть участь у дискусії між собою в аргументах про ідентичність. Тобто, які саме люди можуть і мають право належати до певної релігійної громади. Часто в таких дискусіях може народжуватися неприязнь до інших груп віруючих, навіть якщо догматичні відмінності досить незначні⁵⁸. Часто релігія, на яку нападає ворожа група, починає політизуватися, і тоді саме релігія визначає політичну приналежність держави. Це виникає тоді, коли проголошена релігійна група погрожує захопити державу та реформувати життєвий устрій і мислення людей. У таких випадках у публічному дискурсі та моральних заповідях релігійна ідентичність стає визначальною⁵⁹.

У неспокійні часи держави саме релігійна ідентичність стає найкращим мобілізатором громадян. Релігійний синкретизм стає можливий лиш тоді, коли

⁵⁷ Горбаченко Т. та ін. *Історія релігій світу*. Київ 2014, 21.

⁵⁸ Werbren P. *Religious Identity*// Hollway W(ред.) *THE SAGE HANDBOOK OF IDENTITIES*. London 2010, 234-257.

⁵⁹ Werbren. *Religious Identity*, 236.

одна з них має більший вплив, а інша переходить до неї. Релігійна ідентичність насамперед знаменує поділ між людьми та Богом. Саме вона допомагає розмежовувати священне з неприпустимим, проводити паралелі космологічної відмінності між живим і мертвим. Релігійна практика приносить у життя кожного віруючого вбудовані естетичні та ритуальні виміри. Якщо говорити про паломницькі угруповання з усіх держав світу – це дозволи до інтеграції та переміщення сторонніх людей через державно-територіальні кордони. Але якщо це реформаторські рухи, то це призводить до загострення питань щодо релігійної ідентичності, а разом з цим і до спільнотних, внутрішніх конфліктів⁶⁰.

Книга Рути – один із найкращих прикладів у біблійній історії, в яких можна спостерігати взаємодію релігійної ідентичності з історичними та політичними обставинами в соціальному змісті. Ця книга має велике значення для єврейської традиції. Час написання книги – час Езри та Неємії (5-4 ст. до Р.Х.). Саме в цей період почалася відбудова спільноти в Єрусалимі, де головними ініціаторами відбудови виступають Езра⁶¹ та Неємія⁶². У такі складні часи, з огляду на процеси пов'язані з питаннями самоідентифікації: релігійної, етнічної, політичної, особливо гострим було питання міжетнічних шлюбів (Ез 9) з жінками-чужинками, зокрема моавитянками (Неємія 13). Барлет зазначає, що шестиразове використання словосполучення «Рута-моавитянка» автором книги (1:22; 2:2, 6,21; 4: 5,10), а також опис її як чужинки (2:10) дуже співзвучний із проблематикою часів Езри-Неємії⁶³.

Книга Рути часто сприймається як протест проти націоналізму. Вважають, що вона датується періодом після вигнання і направлена проти строгих заходів Езри та Неємії стосовно язичників. Вони хотіли провести таку чітку лінію, відділяючи євреїв від навколишніх народів, особливо своєю заборонаю на

---

⁶⁰ Werbren. *Religious Identity*, 234-257.

⁶¹ Езра - священник, пріоритетів якого була відбудова Другого храму друга пол. 6 ст. – перша пол. 5 ст. до Р. Х.)Адже, щоб відновити соціальне життя Єрусалиму, потрібно було приймати безліч законів, в тому числі – й до іноземців. Події, описані в цій книзі, показують відображення історії цього періоду.

⁶² Pfeiffer Ch.(ред.). *The Wycliffe Bible Commentary*. Chicago 1981, 150-179.

⁶³ Bertholet. *Das Buch Ruth*. КНС 1898, 52.

змішані шлюби (Ез 4:9, Неем 10:30; 13:23-30). Книга Рути справді показує велику відкритість до інших народів⁶⁴.

Тут річ йде про гіюр – дорогу у юдаїзм і відношення до новоприбулих на землю Ізраїлю, про закони милосердя та справедливості. Левіратський закон⁶⁵ – запропонований Біблією шлюбний союз між бездітною вдовою і родичем її покійного чоловіка. Детальніше про обов'язковий характер левіратського шлюбу, його мету, а також подробиці обряду, який відбувається над дівером в разі відмови виконати накладений на нього обов'язок вказані у Втор 25:5–10. Автора Рути, безумовно, цікавить закон. Крім дівера і гоела, автор також звертається до прав збирати урожай і, менш явно, але, можливо, більш централізовано, до питань включення некорінних жителів в ізраїльське суспільство⁶⁶. На карту поставлені також непрямі майнові питання, такі як заборона жінкам ходити на тік (Рут 3) і ступінь включення працівників у роботу на полях. Мова також йде про правила обробки землі в Ізраїлі та про перші жнива.

Фактично, юридичні інтереси настільки вплетені в тканину історії, що здається неможливим звернутися до тематичних питань, таких як динаміка інсайдерів і сторонніх, мотив порожнечі та повноти або гендерні та рольові підривні дії, не наштотхнувшись в якийсь момент на правове регулювання. Явна перевага юридичних питань в оповіданні, яке довгий час вважалось майстерно створеним літературним твором, може вказувати на те, що для здатності добре читати книгу Рути, може знадобитися здатність приділяти увагу питанням юриспруденції в оповіданні⁶⁷.

---

⁶⁴ Даума Й. *Дорогами Ветхого Завета. Исторические книги*. Черкасы 2011, 54.

⁶⁵ (Від лат. *levir* — *дівер*, брат чоловіка). Наприклад, у Бутті 38 є історія про Юду, який в силу своєї лицемірної поведінки перестав турбуватися про Тамару (Бут 38:8-11). Вона була дружиною його синів, які померли. У відчаї Тамара переодяглася в блудницю, накривши себе покривалом, і Юда спав із нею (Бут. 38:15-16). Ця історія свідчить про те, що левіратського шлюб практикувався ще за часів патріархів. Але з цією відмінністю, що цей закон укладений Мойсеєм по законодавстві також відносився і до батька синів. І можливість звільнення від левіратського шлюбу в цьому оповіданні згадки немає. *Левиратный брак и халица* // eleven.co.il (22.03.2009).

⁶⁶ Даума. *Дорогами Ветхого Завета. Исторические книги*, 55.

⁶⁷ Даума. *Дорогами Ветхого Завета. Исторические книги*, 56.

Елімелех з Вифлеєму змушений був мігрувати зі своєю дружиною Ноемою та двома синами до моавської землі, бо в юдейській землі почався голод. Сьогодні таких людей би назвали економічними мігрантами. Але в сусідній країні Моав їх прийняли, що доводить їх шлюб з мовитянками, хоча між давнім Ізраїлем та Моавом було багато розбіжностей. Пізніше родину спіткала важка доля: помирає Елімелех, а незабаром – і його сини. Перед трьома вдовами, що залишились самі по собі, постав виклик: залишитися у Моаві, чи повернутися в Ізраїль не знаючи, як їх прийме народ. Ноема вирішує повернутися до юдейського краю, до свого рідного міста Вифлеєму, до свого народу та свого Бога, адже соціальна та економічна криза її рідного краю минула.

Книга Рути відкриває нам поняття про обов'язок левіратського шлюбу та закону дівера – одруження для збереження імені покійного чоловіка, вже тоді пов'язаного зі законом про збереження особистих земельних наділів в межах коліна. Також просто шлюб в межах одного коліна згадується у Книзі Чисел:

Та щоб ніяке спадкоємство синів Ізраїля не переходило від коліна до коліна, бо кожен із синів Ізраїля має залишитися при спадщині свого батьківського коліна. Отож, кожна дочка, що успадкує батьківщину в якомусь коліні синів Ізраїля, повинна вийти заміж за когось із родини свого батьківського коліна, щоб кожен із синів Ізраїля зберіг свою батьківщину (Чис 36:7-9).

У випадку Ноєми щодо Рути, цей обов'язок належав Воозу (Рут 3:12-13; 4:1-10). Також левіратський шлюб в епоху завоювання Ханаана⁶⁸ і утворення поділів колін Ізраїля було забезпечено цим законом пам'ять про померлого. Таким чином його рід мав продовження: «І первенець, що його вона вродить, прийме ім'я померлого брата, щоб не зникло з Ізраїля його ім'я» (Втор 25:6). Також, як згадувалося вище у Книзі Буття 38:8: «Тож Юда сказав до Онана: «Ввійди до жінки твого брата як дівер, сповни твій обов'язок, щоб зберегти потомство твоєму братові»⁶⁹.

---

⁶⁸ Переказ про завоювання Ханаана збережено в Біблії, головним чином - у книзі Ісуса Навина. Хоча деякі епізоди, які стосуються початку завоювання є і у Книзі Чисел. За цим переказом Зайордання було завойовано ще під керівництвом Мойсея, а сам Ханаан був узятий Ісусом Навином і поділений між племенами Ізраїлю. Див.: Еттингер С. Очерки по истории еврейского народа

⁶⁹ Даума. *Дорогами Ветхого Завета. Исторические книги*, 51.

У першому розділі чітко висвітлюється історія з невістками Ноєми, та слід зауважити таке: Рута мала набагато більше прав у своєму краї. Вона чудово розуміє, що пішовши за Ноємою, згідно з людським судженням та соціальними обставинами в народі Ізраїлю, вона повинна буде погодитися з тим, що їй доведеться відмовитися від будь-якого юридичного, соціального та економічного забезпечення свого життя, хоча вдови та чужинці були захищені законом, але високого соціального стану це їм не давало. Рута готова поїхати за кордон з Ноємою, також і через виконання своєї обіцянки, яка була сформована її власним бажанням, до країни, яка не була доброзичливою до моавитян. Часом юдеї ставилися до цього народу з великим презирством.

Боже спасіння стосується не лише юдеїв, а і язичників, які вірують у Нього. Рута слідує не лише за Ноємою, але й за Богом Ізраїля, якого вона пізнала через Ноєму та її родину⁷⁰. Вона обирає свою релігійну ідентичність, яка дає їй набагато більше разом із соціальним становищем⁷¹. До цього становища вона приходять через одруження з Воозом:

Тоді Вооз промовив до старших і до всього народу: Нині ви свідки, що я викуповую в Ноєми все, що було в Елімелеха, й усе, що належало Кілійонові й Махлонові. Та й Руту, моавитянку, Махлонову жінку, беру собі за дружину, щоб зберегти ім'я померлого за його спадкоємством і щоб не зникло ім'я померлого з-поміж його братів та з-поміж громади рідного міста. Ви нині свідки тому! (Рут 4:9-10)⁷².

Здобута нова релігійна ідентичність Рути дозволила їй цілковито інтегруватися в суспільство давнього Ізраїля. Одруження з Воозом, а згодом народження дитини і включення імені цієї дитини в родовід Давида підтверджують наш висновок. Ба більше, суспільство (через вуста жінок Вифлеєму) зазначає, що вона є найбільшим благословенням для своєї свекрухи Ноєми: «Краща, аніж сім синів» (Рут 4:15).

2.2. Політично-соціальні контрасти в історії від Суддів до Рут

---

⁷⁰ Десницький А. «Четыре женщины на пороге Евангелия» // *Богослов.ру*, (24.03.2009).

⁷¹ Mangano. *Old Testament Introduction*, 175.

⁷² Barton J.(ed.). *The Oxford Bible Commentary*. Oxford 2013.

Загалом сюжет книги Рути особливо звертається до ряду законів та правових традицій народу Ізраїля. Політичні, соціальні та релігійні закони укорінені в Старому Завіті. Якщо читаючи книгу Рут не звернутися, наприклад, до попередніх книг Старого Завіту, то повноцінної інтеграції Ноєми та Рути в нове життя у громаді давніх ізраїльтян читач точно не зрозуміє. Звичайно, Книга Рути не є юридичним документом, а розповіддю, та щоб зрозуміти цю розповідь потрібно заглибитись у нормативно-правові закони кожного з народів: ізраїльтян та моавитян. Ця розповідь вкорінена в історію, тому ігнорувати фактичні закони та звичаї, представлені у ній через форму написання Книги, не можна. Стародавні законодавчі кодекси не були вичерпними та всеосяжними; вони швидше диктували загальні принципи, правила поведінки, були гнучкі до життєвих ситуацій. Зрозуміти проблему та спірність законів, представлених у Рути, дуже просто, адже ця книга для читача є чіткою та простою за своїм стилем написання. Саме основні проблеми в цій історії показують простоту тексту, хоча автентична історія мала виклики, які були пов'язані між собою: релігійна відданість, закони, нація, дім, сім'я, земля та її поділ, врожай, любов.

Книга Рути показує певну ретроспективу, що можемо побачити в Бутті 38, про що згадувалося вище. Тобто, порівнюючи звичаї та закони, ми можемо побачити, що протягом тривалого часу вони не змінилися. На початку в Книзі Рути 1:1 згадується, що у Вифлеємі юдейським почався голод. Але виникає таке питання: чому почався голод і що цим хотів сказати автор? Якщо прочитати Книгу Суддів 2:10-23 і 21:25, цей період був надзвичайно неупорядкованим після Мойсея та Ісуса Навина. До часу і після правління Саула в цих краях вирувала розпуста та непослух. Людям потрібна була централізована влада, яка би законодавчо зробила порядок⁷³.

На перший погляд, книга Рути здається простим історичним оповіданням про минулі дні, якщо порівнювати з історією часу Суддів. Однак більш уважне вивчення виявляє багате богословське застосування. Історія, розпочата за часів

---

⁷³ Long. *The Book of Ruth as an Exemplar for Faith Communities*. 111.

Суддів (Рут 1:1), безумовно, страшний відрізок ізраїльської історії. Знову й знову Судді зображують приголомшливі приклади окремих людей та цілого народу Ізраїлю, що нехтує Завітом, ставлячись зневажливо один до одного та навіть до Бога. Судді закінчуються найгіршим: жінок гвалтують та настає громадянська війна (Суд 19–21). Всупереч зловживанню та несправедливості, які були настільки поширеними в цей час, автор Руті малює картину того часу, коли Завіт зберігся, а суспільство працювало так, як цього хотів Господь. Це поєднання з Суддями змусило багатьох бачити Руту як найвищий приклад життя завіту та смирення, послуху, не лише на прикладі Руті, але й усіх інших персонажів⁷⁴. Як зазначає Краган, ця новелла навчає, що новела Рута і Вооз є ідеалом до якого мають право бути ізраїльтяни у своєму житті: «Історія вважає Ноема, Рута і Вооз ідеалом, до якого ізраїльтяни повинні прагнути тобто історія про тих 3 персонажів є повчальною за своїм форматом і демонструє, як у повсякденні можна бути праведними і в цьому є також героїзм⁷⁵.

Потрібно було побудувати дорогу від беззаконня до царської влади. Звичайно, що в період суддів були вжиті заходи, щоб утвердити владу. Наприклад, Гедеон глибоко здивував народ своє відмовою, коли його хотіли зробити царем (Суд 8:22). При цьому, він міг отримати владу, яка б потім передавалася із покоління в покоління. Але його відмова була обґрунтована тим, що народ Ізраїля повинен бачити царя в Ягве (Суд 8:22-23)⁷⁶.

Людям було байдуже, що Бог наказав їм робити і робили те, що вважали правильним. Для того, щоби показати їм їхню неміч, на їхній край був посланий голод. Цікаво, що термін «Вифлеєм» означає «дім хліба», як би це іронічно не звучало в дні голоду, коли людам було необхідно покидати свою домівку через вкрай важкі життєві ситуації. Це, звичайно, мало в собі політичне підґрунтя, адже не маючи праведного царя, народ не міг служити істинно своєму Богові. Тобто, виходячи з того, що саме у книзі Руті автор звертається до тих важких часів

⁷⁴ Long. *The Book of Ruth as an Exemplar for Faith Communities*. 112-113.

⁷⁵ Craghan J. *Esther, Judith, Tobit, Jonah, Ruth, in Ethnicity and the Bible*, Leiden 1999, 87.

⁷⁶ Даума. *Дорогами Ветхого Завета, исторические книги*, 51.

Ізраїлю, що можна протиставити цій ситуації, що була описана у книзі Суддів. Адже пізній період Суддів був неймовірно хаотичним часом і люди стали жертвами, а їхня воля не була здійснена. Власне, історія вибраного народу, що зображена у Книзі Суддів та у першій частині 1 книги Самуїла, описує час великого безладу і непослуху до священної традиції. Про цей період у біблійному наративі Бреверд зазначає наступне:

Особливо бентежить природа та масштаби відсутності політичної єдності громадян у цей період. Так само точний характер організаційних структур суспільства значною мірою був неясний. В цьому часі історію Ізраїлю слід розуміти, як цикл непокори. Також, період Суддів оцінювався ретроспективно з точки зору монархії. З одного боку існує судження про те, що через відсутність царя в Ізраїлі панував і моральний хаос, а не лише політичний (Суд 18:1;21:25)⁷⁷.

Водночас у Книзі Руті маємо зовсім іншу картину суспільних відносин, де функціонують закони і люди шанобливо ставляться один до одного. Навіть Моав є представлений як держава, що приймає мігрантів із Юди, де мають місце незгода і голод.

Територіальні кордони Моава та Юди – соціальні, культурні та геополітичні – в розповіді про Руту трактуються швидше, як нейтральні; явний знак співпраці та розуміння, а не як суперечливий конфлікт народів. У Книзі унікально можна побачити зв'язок між Моавом та Юдою. Меж кордонів, не лише територіальних, але і культурних, немає: Ноема, Елімелех та їхні два сини не мали жодних перешкод для переселення до Моаву під час голоду. І ця сама ситуація прослідковується, коли Ноема вже з невісткою Рутю повертаються в землю Юди⁷⁸.

Ця книга подає через життєві приклади етичні настанови, як члени вибраного народу мають виконувати свої обов'язки у відношенні до Бога. Власне, це дотримання заповідей у історії перспективи показує, як Боже

---

⁷⁷ Brevard S. *Biblical Theology of the Old and New Testaments. Theological reflection on the Christian Bible*, Minneapolis 1993, 149.

⁷⁸ Youg. *Leadership Characters in the Book of Ruth: A Narrative Analysis*, 61.

провидіння діє в історії цілого народу і кожної особи зокрема. У шлюбі Вооза з Юди та Рути з Моаву народився Овид, дід Давида – царя, що побудує царську державу (Рут 4:13, 18-22). Карл Маєрс зазначає, що волевиявлення як Рути, так і Вооза у книзі впливає на життя не просто маленької сім'ї, а цілого покоління, ба більше вибраного народу загалом⁷⁹. Читаючи останні вірші з Книги Рути (Рут 4:13, 18-22), зауважимо, що ім'я Вооза знаходиться на сьомому почесному місці у родоводі Давида⁸⁰.

Волевиявлення у Книзі Рути несе велику ціль та важливість не лише для маленької сім'ї, але й для цілого покоління. Ім'я Вооза могло опинитися на почесному сьомому місці в десятичному королівському родоводі Давида (4:18-22), а також у королівському ряду Давида (1 Хрон 2:11-12). Крім того, через стосунки Вооза та Рути з домом Давида, вони також перебувають у родоводі Ісуса Христа (Лук 3:32)⁸¹.

2.3. Законний шлях інтеграції іноземки в Ізраїлі

Розміщення Книги Рути поруч з Книгою Суддів і серед інших історичних книг має сенс не тільки в хронологічному значенні, але також підкреслює різкі контрасти між Суддями і Рутою. «Час суддів» був періодом моральної анархії, періодом, який передував вірності та поверненню до Бога. Як було згадано вище, а також це згадується безпосередньо у книзі Суддів, моавитяни – ворожий народ, що пригнічує і навіть панує над Ізраїлем (Суд 3:12-30)⁸².

Однак історія Рут не говорить нам про життя знаменитих, а про простих людей, які продовжували своє життя у непримітному містечку Вифлеємі. На відміну від ізраїльтян в книзі Суддів, у Книзі Рути головні герої регулярно звертаються до Бога у своїх промовах; перед своїми вчинками вони звертаються

---

⁷⁹ Meyers C. "Women of the Neighborhood' (Ruth 4.17): Informal Female Networks in Ancient Israel," in *Ruth and Esther: A Feminist Companion to the Bible*, 1999, 110-127.

⁸⁰ Вооз також згадується у царському родоводі Давида в 1 Хрон 2;11-12. Див.: Meyers. "Women of the Neighborhood' (Ruth 4.17): Informal Female Networks in Ancient Israel," in *Ruth and Esther: A Feminist Companion to the Bible*, 130.

⁸¹ Meyers. "Women of the Neighborhood' (Ruth 4.17): Informal Female Networks in Ancient Israel," in *Ruth and Esther: A Feminist Companion to the Bible*, 110-127.

⁸² Barmash P. *Book of Ruth: Achieving Justice Through Narrative* // TheTorah.com (07.2016).

до Бога за благословенням. Крім того, автор часто згадує чуже походження Руті: вона аж ніяк не є ворогом для Ізраїлю, як моавитяни в Книзі Суддів⁸³.

У книзі Руті ця жінка є визначеною, як *ешет хайль*⁸⁴ – «жінка відважна», «жінка сильна». Цей вираз ми зустрічаємо ще у двох інших випадках у Книзі Приповідок 31:10-31 і 12:4⁸⁵. У Приповідках 12:4 цей вираз використовується як протиставлення до дружини, яка викликає сором: «Цнотлива жінка (*ешет хайль*) – вінець для свого чоловіка, а безсоромна – немов гниль у його кістках». А у Приповідках 31:10-13 міститься гімн-похвала жінці, котра є надзвичайною господинею, доброю матір'ю, дружиною і також веде благочестиве життя і окреслена як *ешет хайль*⁸⁶.

Назвати Руту *ешет хайль* може видатися несподіванкою і навіть невідповідністю, оскільки Рута не була заможною і могутньою, як жінка з Книги Приповідок 31. Натомість вона була бідною вдовою, якій доводилося збирати залишки жнив з поля, щоб утримувати себе і свою свекруху, теж вдову. Навіть більше, вона була моавитянкою, представницею народу, історія взаємодії якого із ізраїльтянами була досить болючою і ворожою. Протягом усього часу єврейські читачі були обізнані в моавсько-ізраїльському конфлікті. Числа 22-24 розповідають про те, що моавський цар найняв Валаама, щоб проклясти Ізраїль, а Числа 25:1-2 репрезентують моавитянських жінок, як тих, котрі спокушали ізраїльських чоловіків. Книга Второзаконня 17:17 застерігає будь-якого майбутнього царя Ізраїля не брати багато дружин, «щоб серце його не збилося». Однак цар Соломон проігнорував це застереження і навіть побудував жертвник для поклоніння моавитянському богу Кемошу (1 Царів 11:7). Автор книги Руті

---

⁸³ Trible Ph. *RUTH, BOOK OF* // Freedman D.(ed.) *The Anchor Bible Dictionary. Volume 51*. New York 1992, 843-847.

⁸⁴ Єврейський термін *хайль* у Старому Завіті часто вживається в контексті військових дійств і позначає: відвагу, силу чоловіків. цей термін використовується також, у відношенні до самого Вооза: його теж окреслено, як іш хайль, що означає “чоловік сильний”, “чоловік відважний”. Іншими словами людина може бути відважною і сильною не лише на полі бою, але і у щоденному житті.

⁸⁵ House P. *Old Testament Theology*. Downers Grove, IL 1998, 455.

⁸⁶ House P. *Old Testament Theology*, 460.

неодноразово протистояв цим негативним враженням і образам, коли йшлося про моавитянку Руту⁸⁷.

Події, що відбуваються в Книзі Руті, звертають увагу на роль історії патріархів у цій книзі. В період Суддів нещадний голод вразив Ізраїль, який також помітно виступає в розповідях про патріархів (Бут 12:10; 26:1-2). Йосип сказав своїм братам, що Бог послав його в Єгипет на підтримку сім'ї Якова в роки голоду (Бут 45:4-8). Крім цього, сім'ї патріархів також відчували гострий біль бездітності. Без Божого втручання Сара не могла би завагітніти (Бут 21:1-7). Бог також відкрив утробу Ревеки (Бут 25:21), Лії (Бут 29:31) і Рахиль (Бут 30:22)⁸⁸. Пізніше Рута та її невістка Орпа поділилися гірким досвідом бездітності, хоча кожна була в шлюбі близько десяти років (Рут 1:4-5)⁸⁹. Варто зазначити, що Авраам і Рута покинули свої Батьківщини, віддавши власне майбутнє в Божі руки (Бут 12:4; Рут 2:11). Однак, на відміну від Авраама, Рута не мала наказу від Бога, вона мала лише свою віру⁹⁰.

Звернемо увагу також на Вооза, який в історії виступає праведним і вірним закону Мойсея. Вооз був вірний законам і тоді, коли просив залишити збір свого врожаю для «бідних та іноземних мешканців», і тоді, коли виконав роль «спасителя сім'ї» (Лев 23:22; 25:25-26), хоча щедрість Вооза значно перевищувала всі законодавчі вимоги. Вооз не експлуатував іноземців і не поведився грубо із вдовами (Вих 22:21-22), як Рутюю і Ноема, а натомість він благословив та захистив їх. Ми одразу бачимо Вооза співчутливою людиною. Він докладася всіх зусиль, щоби допомогти Рута у її зусиллях. Він доручає їй залишатися на його полях і працювати з його працівниками під пильним оком його людей (див. Рут 2:8-9). Він пропонує їй воду та їжу, яку подавав своїм працівникам, що було великим благом.

---

⁸⁷ Див.: Дюмулен П. *Есфирь, Іудиць, Руфь: миссия женщины*. С.-Петербург 2000, 80.

⁸⁸ House. *Old Testament Theology*, 356.

⁸⁹ House. *Old Testament Theology*, 371.

⁹⁰ Barmash. *Book of Ruth: Achieving Justice through Narrative*. 13.

Може здатися дивним: чоловік із коліна Юди бере за дружину чужинку, що абсолютно розходиться із Второзаконням 7:3; особливо з законами, прийнятими в епоху Езри близько IV ст. до Р. Х. для захисту цілісності юдейського народу. Те, що чужинка рятує рід Ноєми і згадана як прамати царів Юди, може видатися дивним. Однак, як свідчить книга Ісаї, частина віруючих так ніколи й не прийняла теорію повного відокремлення святого народу від інших і деякі відстоювали релігію, відкриту чужинцям, що приходять на проживання до Ізраїлю (див. Іс 2:2; 42:1; 49:6; 60:3; 66:18)⁹¹.

Завершальне слово історії Рути про відданість говорить про царя Давида (Рут 4:22). Бог нагородив вірність Рути, включивши її до предків великого царя Давида. Потім, більш ніж через тисячу років, завдяки стійкій вірності Бога Його завіту з Давидом та Його народом, народився Ісус Христос, Син Давидів, Син Авраамів (Мт 1:1).

Описана історія у книзі Рути – також приклад того, як Бог може приводити до себе людей з різних традицій, у випадку цієї жінки – через відданість до сім'ї. Приклад цих жінок доводить: навіть після найстрашнішого – смерті рідних – можна відновити життєву силу та віру. Як і в історії праотців, так і тут, велику роль відіграють голод, бездітність, закони, пошук нової землі для життя або повернення до старої (Авраам\Рута). Проявлення ініціативи саме жінками (Ноєма\Рута), також і захист жінок, які опинилися у скрутному положенні (Сара, Ревека⁹²\Рута)⁹³.

Три осі утворюють основну структуру Книги Рути: відносини між людською і божественною дією; ставлення до закону і ставлення до *іншого(ї)*. Всі три осі розвиваються однаково: ініціатива і відповідальність лягають тільки на плечі людини.

---

⁹¹ Дюмулен. *Есфирь, Иудифь, Руфь: миссия женщины*. 178.

⁹² Ревекка «... пішла запитатися у Господа. І промовив до неї Господь: Два племені в утробі твоїй, і два народи з твого нутра будуть виділені, і стане сильніший народ від народу, і старший молодшому буде служити» (Бут 25:22, 23). Цей текст свідчить, що жінка могла на пряму звертатись до Бога, не маючи потреби в посередництві чоловіка.

⁹³ Даума, *Дорогами Ветхого Завета, исторические книги*, 55.

Як зазначає Джонатан Гроссман, Бог керує ситуаціями, в яких люди змушені діяти; людина вільно вирішує, як діяти, і Бог реагує на його або її рішення⁹⁴. Зрештою, саме дії персонажів дозволяють історії досягти свого щасливого закінчення: автор приписує результат сюжету рішенням його персонажів не менше, ніж стихійним лихам. Кінець історії натякає на людські обмеження: «і Господь дарував їй вагітність» (Рут 4:13), але до цього моменту тільки персонажі просувають сюжет і саме людські дії ведуть до союзу Вооза і Руті⁹⁵.

Аналогічним чином представлено відношення оповіді до соціальних і юридичних умовностей. І тут юридичний світ є відправною точкою для дій персонажа, а не їхнім кінцем. Вся історія обертається навколо соціальних звичаїв і юридичних процедур, але не відрізняється прихильністю цих звичаїв і законів. Швидше, вона розгортається відповідно до їхнього переосмислення, яке засноване на співчутті до живих і мертвих. «Правильні» соціальні умовності спотворюються до невпізнання, коли Рута приєднується до Ноєми, віддаючи перевагу вірності своїй самотній свекрусі перед перспективами створення нового життя в рідному краю⁹⁶. Рішення персонажів, що відхиляються від прийнятих норм, мають значення якщо їхні дії трактуються проти встановленого закону⁹⁷. Коли рішення передається в руки Вооза, він ставиться до закону з усією серйозністю, але розширює його межі, фактично створюючи нові закони. Таким чином, в полі він дозволяє Руті збирати урожай серед снопів і наказує своїм робочим навмисно залишити зерно для неї; перебуваючи біля воріт, по суті своєї законної ролі, він приєднує акт квазі левіратського шлюбу до юридичного процесу польової спокути⁹⁸. Цей зв'язок, перш за все, висвітлює складність відносини оповіді до закону.

---

⁹⁴ Embry B. *Legalities in the Book of Ruth: A Renewed Look // Journal for the Study of the Old Testament* 41 (2016) 34.

⁹⁵ Embry. *Legalities in the Book of Ruth: A Renewed Look*, 34-35.

⁹⁶ Longman T.-Dillard R. *An Introduction to the Old Testament*. Michigan 2006, 146.

⁹⁷ Longman.-Dillard. *An Introduction to the Old Testament*, 147.

⁹⁸ Longman.-Dillard. *An Introduction to the Old Testament*, 147.

На третій стовп історії – ставлення до *іншого(ї)* – явно впливають дві вищезгадані осі, і він також служить віддзеркаленням їхньої реалізації. Думка про те, що доля Ноєми та Руті лежить на плечах Вооза, і готовність Вооза переосмислити закон – ось що в кінцевому підсумку дозволяє Руті залишитись у Вифлеємі повноправною громадянкою⁹⁹. Більше того, Рута не тільки прийнята як своя, вона навіть рятує цілу юдейську сім'ю від знищення. Рута, при всій її хоробрості та свободі прийняття рішень, є тією, хто робить можливим збереження сім'ї Елімелеха та його маєтку. До кінця оповідання читач розуміє, як була заснована найважливіша царська династія Ізраїлю за допомогою ініціації Тамари – ханаанки, яка призвела до народження Переца (Бут 38), і ініціативи Руті – моавитянки, яка народила Овида¹⁰⁰. Перше і сьоме покоління царської лінії походить від жінок, які долають соціальні і юридичні межі – і тільки так лінія закінчується народженням Давида.

Револьюційний дух цієї історії не впадає в око або не є показовим. Навпаки, багато вчених сприймають книгу Руті як спокійну, ідеальну розповідь. Попри всю свою безтурботність, яка, безумовно, відчутна і, звісна річ, сприяє отриманню задоволення від читання, ця історія м'яко відкидає загальноприйняті норми, проявляє співчуття і доброту знедоленим як найвищу цінність, яка перевершує ці норми. У цьому світлі особливе значення має акцент оповідача на відкритому втручанні Бога в кінці розповіді: «і Бог дарував їй вагітність» (Рут 4:13). Цей акцент показує, як Бог перевіряє дії персонажів, попри те, що вони відхиляються від прийнятого закону. Таким чином, оповідач додає божественне схвалення до благословення старійшин і городянок; він також представлений серед тих, хто прийняв нове тлумачення закону, що розвивається біля воріт¹⁰¹. Коли городяни Вифлеєму вітають Руту біля своїх воріт, вони також вітають глибоке нове усвідомлення закону як продукту доброти та співчуття – почуття, яке сприяє порятунку жінок, яке встановлює лінію Давида.

⁹⁹ Embry. *Legalities in the Book of Ruth: A Renewed Look*, 36.

¹⁰⁰ Embry. *Legalities in the Book of Ruth: A Renewed Look*, 36.

¹⁰¹ Oyebola. *Ruth. A virtuous woman*, 143.

Що стосується теми про подолання меж кордонів, говорячи про епоху Суддів, пригадуємо, що географічні кордони там дуже строго захищаються, хоча всередині держави панує повний хаос. Напротирич цьому, Рута та Ноема є прикладом жінок, котрі долають такі кордони, але при цьому приносять мир та злагоду в середовище, у якому перебувають.

Змінюються часи й епохи, разом з ними усталені звичаї набувають нових форм або перетворюються на інші, іноді діаметрально протилежні. Окремим випадком звичаїв є погляд релігії на роль та місце жінки в суспільстві. Книга Руди стала тим мостом, який переводить Ізраїль від анархічного періоду Книги Суддів до основ царської династії Давида.

РОЗДІЛ III. СПРОБА ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ МІЖ ДОСВІДОМ ЖІНКИ-МІГРАНТКИ РУТИ ТА УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК ІЗ ВПО

У цьому розділі я прагну показати більш практичний спосіб застосування Святого Письма до нашого часу; представити стосунки внутрішньо переміщених осіб з суспільством де вони перебувають, відмінні від стереотипів про труднощі прийняття їх у соціумі. Також продемонструю, що автор Книги Руті використовував різні типи символічних слів та прихованих повідомлень, які збагачують текст із подвійним значенням, як розкритим, так і прихованим.

Історичність книги Руті в більшості не сприймається як само собою зрозуміле, адже цей текст можна інтерпретувати по-різному і проектувати на різний час та різні події. По своїй суті ця історія містить опис певного досвіду, з яким можна провести паралелі із сьогоденною ситуацією в Україні. Мова йде про досвід вимушеної міграції, зокрема жіночої міграції, та шляхів адаптації до нових життєвих обставин.

Звичайно, потрібно звертати увагу на соціальні проблеми того часу, щоби порівняти їх із подіями теперішнього. Також потрібно бути обережними з певним архаїзмами¹⁰², коли ми представляємо їх сучасною термінологією. Коли автор книг Святого Письма писав про події минулого, він часто користувався джерелами, збереженими в переказах, а перекази нерідко стилізували минуле, надаючи йому риси інших епох (у випадку книги Руті це приклад: «За часів, коли правила судді, настав у краю голод...»).

Проте, попри те, що книги Біблії не можна вважати об'єктивно-історично вірогідними в сучасному розумінні, це ні в якому разі не означає, що вони несуть у собі неправдиву інформацію. Безсумнівно, написане в них цілком заслуговує на довіру, але в них є своя специфіка. З одного боку, в книгах Біблії згадуються

---

¹⁰² Тобто, як явища, поняття, погляду, звичаю та ін., які застаріли і не відповідають сучасності, які потребують розшифрування для сучасного читача.

події, які дійсно відбулися в часі та в світі, де ми живемо, з іншого боку, ці історичні факти передаються різними літературними прийомами.

Представляючи ситуацію в Україні впродовж майже семи років, саме Книга Рути найбільше ілюструє актуальність історії жінки-мігрантки зі Сходу України через політичні та соціальні обставини. Розробка певної концепції схожості між цими історіями покаже, як жінки в будь-який період часу можуть знайти вихід зі складних політичних та законодавчо невідповідних ситуацій. В Україні процеси внутрішнього переміщення пов'язані лише зі соціально-політичною складовою. Війна, яка проходить на Сході, змушує людей покидати свої домівки та переїздити або в інше місто, але залишатись громадянами своєї країни, або за кордон, де, відповідно, їхні права та можливості є набагато меншими.

Якщо говорити про релігійну складову порівняння нашого часу та історії про Руту, то, на мій погляд, питання навернення є суперечливою темою у зіставленні Книги Рути та ситуації в Україні. У цьому розділі важливо показати саме адаптацію жінок з внутрішньо переміщених громадян. Також висвітлити пояснення економічної та соціальної складової, які переважають, коли йдеться про причини міграції в межах України. Адже, якщо у час Другого храму і після нього релігійна ідентичність була визначною у соціумі, то у XXI столітті це не так.

Як уже згадувалося вище, однією з характерних рис українського суспільства впродовж 2014-2020 років є нерівність економічного розвитку різних регіонів України через військові дії на деяких територіях держави. Така ситуація виникла через історичний розвиток подій, але призвела до дисбалансу соціальної рівності, особливо для жінок-вдів¹⁰³, які були змушені мігрувати в межах України чи закордон.

---

¹⁰³ Тут саме про жінок, які втратили чоловіків на Сході України.

На жаль, як свідчить історія, українська жінка вже не один раз перебувала в ситуації вимушеної міграції, адже після Другої світової війни багато жінок були змушені переселятись, особливо, якщо залишилися без чоловіків. Про ситуації, коли жінки відчували найбільшої подавленості з боку соціуму, описано в книзі про місце жінки у часі Другої світової війни. Автори зазначають:

Одним з найдраматичніших епізодів жіночого досвіду в часи Другої світової війни й після неї були депортації та примусове переселення. У мільйонному натовпі людей, змушених мігрувати й тікати, жінки після війни становили більшість – багато чоловіків загинули на фронті або з нього не повернулися, пішли до партизанів, були ув'язнені або потрапили до таборів. Вочевидь, смерть та ув'язнення також могли бути долею жінок, однак частіше це стосувалося чоловіків¹⁰⁴.

Чи почувають себе захищеними в Україні ті, котрі віддали свого чоловіка на смерть? Чи мають вони впевненість, що соціум, влада подбає про їхній добробут та безпеку дітей? Жінки загиблих бійців у російсько-українській війні почуваються незахищеними та перебувають у психологічному напруженні.

У науковому дослідженні про досвід жінок загиблих бійців зазначається, що вони почуваються у нашому суспільстві незахищеними і перебувають у психологічному напруженні. На сайті «УКРІНФОРМ» подана інформація про те, що поза увагою соціуму, влади є проблеми жінок, які втратили чоловіків в АТО:

Жінки з родин загиблих хоч і мають окремий соціальний статус і перебувають під наглядом соціальних служб, але все одно почуваються дуже незахищеними, навіть покинутими. В сім'ях ветеранів зовсім інша ситуація. Поза суспільною увагою опинилися проблеми жінок з родин колишніх військовослужбовців. Особливо складні випадки в тих родинах, де чоловіки ще не адаптувались до мирного життя і перебувають у стані психологічного стресу», – розповіла Наталка Музика, дружина ветерана та голова правління ВГО «Об'єднання дружин і матерів бійців учасників АТО»¹⁰⁵.

Варто сказати й про жінок, які не втратили чоловіків на війні, але після неї займаються реабілітацією чоловіка. В такій ситуації опинилося багато сімей, які також були змушені переїхати з постійного місця проживання, щоб отримати

¹⁰⁴ Кобченко К. та ін.(ред.). *Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні*. Київ 2015.

¹⁰⁵ *Жінки в родинах загиблих на Донбасі і ветеранів почуваються незахищеними*// www.ukrinform.ua/ (28.08.2020).

хорошу психологічну допомогу. Адже людина, що пройшла крізь війну, відбуває довгий процес реабілітації, звикання до навколишнього суспільства, до звичайного життя. Саме дружини чи матері бійців допомагають формувати довіру до соціуму, мотивувати чоловіка до життя. Але водночас ніхто не надає допомоги самим жінкам, які теж знаходяться в стані постійного психологічного напруження. Міністерство з прав реінтеграції тимчасово окупованих територій України провело аналіз ситуації щодо правого становища жінок ВПО і дійшло до висновку:

В Україні, у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації в окремих територіях Донецької та Луганської областей, питання забезпечення прав людини набувають особливого значення. Військові дії, що тривають понад п'ять років, збільшують кількість випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі та потребують особливої уваги до дотримання прав жінок і чоловіків різних соціальних груп¹⁰⁶.

У цей час жінка стає відповідальна не тільки за чоловіка, який повернувся з війни, його фізичний та психологічний стан, але також і за дітей, та пристосування сім'ї до нових ареалів існування. На жаль, наше суспільство зазвичай залишає жінок ветеранів сам на сам з цими проблемами. Жінки часто потерпають від насильства зі сторони чоловіка, чия психіка може бути порушена. Таку жінку може чекати соціальна ізоляція¹⁰⁷, адже якщо сім'я була змушена покинути дім, то її переслідує постійне відчуття незахищеності. Оскільки чоловік був захисником на Сході України, але вдома він перестає ним бути на певний час через емоційну неготовність до середовища в якому він знову перебуває¹⁰⁸.

У 2016 році жінки закликали Верховну Раду України до розробки Закону про державний захист бійців АТО та їх сімей, де вони вимагали від влади

---

¹⁰⁶ Важливість прав жінок - Внутрішньо переміщених осіб (ВПО)// mtot.gov.ua/ (04.09.2019).

¹⁰⁷ Серйозним викликом для ВПО є питання працевлаштування та пошук житла. Дві основні проблеми, з якими стикалися приблизно 40% ВПО під час пошуку роботи, — це низькі заробітні плати та невідповідність вакансій їхній освіті та професії. ВПО зазначають, що роботодавці часто не хочуть їх наймати й таким чином їх дискримінують відносно місцевого населення. Див.: *Права внутрішньо переміщених осіб*// helsinki.org.ua/ (06.03.2017).

¹⁰⁸ Дослідження проводилося впродовж червня – серпня 2020 року шляхом телефонного опитування 200 жінок з родин загиблих учасників збройного конфлікту на Сході України, родин ветеранів та військовослужбовців. <http://familyato.org/>

соціального та правового захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей. На цьому брифінгу були представлені проблеми, з якими зустрілися сім'ї загиблих бійців. Адже часто такі сім'ї були змушені покинути свою домівку, а на облаштування житла не було достатньо коштів. З метою захисту власних прав жінки єднаються і одноставно відстоюють належні їм права. Вони добиваються розв'язувати це питання на законодавчому рівні:

Основна причина, чому пільги від держави важко, а іноді і неможливо отримати бійцям та родинам загиблих бійців полягає в тому, що гарантії соціального захисту сімей учасників проведення АТО містяться в різних документах, що призводить до суперечливих тлумачень статей цих законів¹⁰⁹.

Через події на Сході України з'явилася значна кількість переселенців, яким необхідно надати не лише матеріальну допомогу, як про це згадувалося вище, але й психологічну. Адже якщо переселення відбувається не з власної волі, то таким людям важко пройти соціально-психологічну адаптацію. Екстремальні умови життя розкривають в особистості нові характеристики її взаємодії з іншими, і психологам необхідно досліджувати питання процесу адаптації такої особистості в її життєдіяльності: як із самим собою, так і з іншими. Автор статті про адаптацію вимушених переселенців до нового життя Музиченко переконує, що ВПО потребують психологічної допомоги та підтримки. Також він зазначає про виклики, які змушені проходити ці люди з метою нової адаптації. Музиченко переконаний, що ВПО переживають не лише фізичні незручності, але і психологічні:

У психологічній літературі соціально-психологічну адаптацію трактують по-різному, як процес пристосування до якісних змін зовнішнього середовища, спосіб взаємодії особистості та соціального середовища, процес активного пристосування особистості до середовища, що змінилося, засвоєння відносно стабільних умов середовища; багатоплановий процес активного пристосування психіки та поведінки особистості до умов соціального середовища, опосередковане провідною діяльністю особистості на певному етапі її розвитку; взаємодію особи та соціального середовища, що призводить до оптимального співвідношення цілей і цінностей особистості або групи¹¹⁰.

---

¹⁰⁹ Жінки закликали Верховну Раду до розробки Закону про державний захист бійців АТО та їх сімей// <http://familyato.org/> (19.10.2016).

¹¹⁰ Музиченко І. Вимушені переселенці: адаптація до мирного життя. Запоріжжя 2017, 39-45.

Тобто у соціально-психологічній адаптації взаємодіють особистість та середовище. Як нам відомо, соціальне середовище точно впливає на формування особистості та визначає адаптацію людини до тих чи інших соціальних викликів. Кожен регіон має свої культурні особливості, традиції та навіть політичні реалії. Людина, яка змушена почати життя заново поза своїм звичайним місцем проживання, набуває нових шаблонів поведінки, що поступово трансформують її психіку під нові умови¹¹¹. Ми часто недооцінюємо вплив соціального середовища на людину, особливо на людину, яка була змушена змінити його через негативні обставини. Середовище уніфікує стан людини та її поведінку у суспільстві, згадує автор:

Соціальне середовище охоплює: соціальні, економічні, політичні і духовні умови розвитку та діяльності, що впливають на свідомість та поведінку людини. Соціальне середовище має складну структуру, є багаторівневим утворенням та акумулює всі сфери життєдіяльності населення. Становлення особистості відбувається під впливом соціального середовища, соціальне виховання допомагає людині орієнтуватися в суспільних відносинах¹¹².

Якщо повернутися до другого розділу цієї роботи, то можна чітко зрозуміти, як співвідноситься ситуація у Книзі Рути та сучасність, в нашому випадку – конкретно ситуація в Україні. На перший погляд, Рута здається простою історичною розповіддю про минулі дні, однак більш уважне вивчення виявляє багате богословське трактування, яке можна застосувати до різних етичних тем. Адже у книзі зображено приклад соціальної адаптації жінки-чужинки; те, що соціум прийняв її та поважав за її волевиявлення; приклад сильних, богобоязних людей і їхнє ставлення один до одного та до Бога. Історія Ноеми, Рути та Вооза є ідеалом, до якого мали прагнути не лише давні ізраїльтяни, але й люди нашого часу. Проаналізувавши цю історію, я зрозуміла, що Бог прагнув, щоби народи були в мирі, щоби соціум підтримував мігрантів і не вважав їх за чужих. Така динаміка стосунків мала б добре впливати не лише на віруючих людей (адже Книга Рути соціально-доступна книга для різних вірувань), але також і для непричетних, як приклад у різних ситуаціях і у різний час. Автор ілюструє

---

¹¹¹ Панок В. -Рудь Г. *Психологія життєвого шляху особистості: Монографія*. Київ 2006, 280.

¹¹² Ничипоренко С. *Особливості соціального середовища в контексті людського розвитку*. Київ 2015, 127.

персонажів Руту та Вооза як людей різного соціального становища, що спонукає до певних висновків. Якщо згадати іншу невістку – Орпу, то автор не дорікає за її вибір повернутися додому (тобто ця жінка не була готова до зміни соціальної поведінки), але Орпа поводить очікувано в такій ситуації.

Книга Руті є багатофункціональна. Скажімо, для мешканців давньої Юди вона демонструє, як вони повинні жити в мирі зі сторонніми людьми. Також тут впливає і непряме засудження шовінізму, і забезпечення альтернативного вибору між соціальними та релігійними поглядами¹¹³.

Книгу Руті можна розглядати як виступ проти націоналізму, що виник у період після Вавилонського вигнання, особливо у формі заборони змішаних шлюбів. В часи Езри та Неємії ізраїльтянам було наказано повністю відмежуватись від іноземців, особливо – іноземних дружин. Заклик до відмежування з іноземцями був доволі строгими, адже чим далі ми відходимо від історичної ситуації, тим більш жорсткою постає картина, яка показує, що закони поступово ставали ідеалізованими та нереальними у їх дотриманні¹¹⁴. Тобто питання збереження ідентичності (релігійної чи національної) у суспільстві було доволі строгими. Вайнфельд вказує на важливість релігійної ідентифікації, щоби бути прийнятим у суспільстві:

Хоча окремі законодавчі документи дозволяють піклуватися про іноземців, у більшості літератури після вигнання це відсутнє. Саме тому Езра та Неємія наказують ізраїльтян. Біль вигнання впливає на спосіб, яким вони наближаються до народів. Релігійна ідентичність ізраїльтян не прив'язується більше до землі, а до дотримання Тори. Наприклад, характер Езри є той, в якому панує ідея розлуки та ворожості до чужоземців, і про інтеграцію у цьому суспільстві не може йти мови¹¹⁵.

Повертаючись до Книги Руті, ми бачимо унікальну ситуацію: коли іноземку приймають як свою. Жителі Вифлеєму діляться своїми ресурсами з Ноемою та невісткою і підтримують їх. Всупереч тому, що про походження Руті знали усі

---

¹¹³ Grossmann. *Ruth: Bridges and Boundaries*, 137.

¹¹⁴ Long S. *The Book of Ruth as an Exemplar for Faith Communities// Priscilla Papers* 28 (2014) 14-16.

¹¹⁵ Weinfeld M. *Ban on the Canaanites in the Biblical Codes and its Historical Development, in History and Traditions of Early Israel*. Leiden 1993, 159.

(автор наголошує на тому, що вона моавитянка), вона отримала допомогу від суспільства. «Рута же, моавитянка, мовила: “Він навіть сказав мені: Тримайся моїх слуг аж до самого кінця жнив у мене” (Рут 2:21)».

Та питання не стоїть лише до суспільства, яке має бути милосердними до іноземців та жебраків. Питання також і до Руди як жінки, яка, йдучи за Ноемою, не знала, чи матиме вона як моавитянка право на привілеї місцевих жебраків. Із цієї ситуації можна зробити висновок, що жінка-чужинка уміла інтегруватися до сільськогосподарської громади Вифлеєма, що є однією з фундаментальних проблем цієї розповіді. Руда відносить себе до бідних, які йдуть збирати залишки жнив (а їх ізраїльтяни мали залишати для бідних по закону). Так все ж таки Руда покладається більше саме на закони, а не на співпереживання, яке стояло за цими законами. Автор не згадує ці закони напряду в юридичній формі, а більше як акт доброти до іноземців. З точки зору книги Руди, на відміну від книги Езри та Неємії, буква закону стає м'якшою, більш співчутливою. Акцент на співчутті перекриває юридичні закони та соціальні конвенції¹¹⁶.

3.1. Характер переміщення

Характер переміщення людей, звичайно, буває різним. З примусу, через тиск обставин чи за власним бажанням. Період пов'язаним з політичною невизначеністю в українському суспільстві, соціальні потрясіння спричинені, як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Російська військова агресія на Сході України та анексія Криму посилили міграційні потоки як в Україні, так і за її межами. Такий характер переміщення є за тиском обставин. У дослідженні про міграцію в Україні з 2016 року вказано:

Якщо з 2008 по 2013 рік щороку в ЄС реєструвались близько тисячі звернень українських шукачів притулку, то в 2014 році, після початку конфлікту, кількість шукачів притулку зросла в 13 разів. У 2015 році ЄС зареєстрував 22 040 українських заявок, що в 1,5 рази більше, ніж у 2014 році, і в 20 разів більше, ніж до конфлікту¹¹⁷.

¹¹⁶ Grossmann. *Ruth: Bridges and Boundaries*, 135-141.

¹¹⁷ *Migration Security Map of Ukraine-2016*. Kyiv 2017, 17. Див.додаток 1 (джерело Source: Eurostat data. Last updated 10.05.16, data was extracted 09.11.2016).

Російська військова агресія на Сході України та анексія Криму спричинили появу феномену внутрішньо переміщених осіб в Україні. Більшість внутрішньо переміщених осіб були розташовані в регіонах, що межують з тимчасово окупованою територією: Луганській (292 114 осіб), Харківській (190 196 осіб), Донецькій (120 017), Дніпропетровській (80 387) та Запорізькій (69 244) областях. Найменша кількість ВПО переселена в західні регіони України: Тернопіль (2479 осіб), Чернівці (2828), Рівне (3386), Закарпаття (4129), Івано-Франківськ (4627) та Волинь (5022). Водночас підрозділ Міністерства соціальної політики України зафіксував 1701 571 ВПО станом на жовтень 2016 р¹¹⁸.

Багато сімей були вимушені мігрувати, щоби зберегти своє життя. Чи були вони певні, що їх захистить держава? Це якщо говорити про внутрішню міграцію, адже багато людей обирали переїзд в іншу країну, де їхні права не були на рівні громадянських. Соціологиня Шиманська з цього приводу зазначає:

Питання зовнішньої трудової міграції надзвичайно гостро сьогодні постали перед Україною. Різке зростання числа українських мігрантів за кордоном і пов'язана з ним низка соціально-економічних та демографічних проблем стоять на порядку денному як на регіональному рівні, так і на національному. І очікувана всіма лібералізація візового режиму з країнами Європейського Союзу тільки ускладнить ситуацію¹¹⁹.

Російська військова агресія на Сході України та анексія Криму стали основними причинами для понад одного мільйона внутрішньо переміщених осіб в Україні та збільшилася кількість шукачів притулку в ЄС. Однак більшість українських мігрантів продовжували обирати законні міграційні шляхи до ЄС: дозволи на проживання, реєстрація короткострокових або довгострокових віз. Однак більшість ВПО сподіваються врешті-решт повернутися на тимчасово окуповані території після закінчення конфлікту¹²⁰.

Майже 80 відсотків ВПО, котрі шукають роботу, – це жінки¹²¹. В Урядовому порталі подається така інформація:

---

¹¹⁸ *Migration Security Map of Ukraine-2016*, 17.

¹¹⁹ *Migration Security Map of Ukraine-2016*, 17.

¹²⁰ Pitkänen P.(ed.). *Temporary Migration in Ukraine*. Tampere 2014, 111.

¹²¹ Посилаючись на офіційну статистику, 58% внутрішньо переміщених осіб – це також жінки (літні жінки складають 74% від загальної кількості літніх людей, які постраждали від конфлікту, включаючи ВПО); 22% жінок

Станом на березень 2019 року працевлаштованими були 48% ВПО, що на 5% вище за цей показник у вересні минулого року. Більшість працевлаштованих переселенців мають стабільну роботу: понад дві третини з них (71%) не змінювали місця роботи вже понад 12 місяців. Тим часом, як рівень безробіття серед переселенців знижується, дослідження показує, що переважна більшість (79%) безробітних ВПО, котрі активно шукають роботу, є жінками¹²².

Також у цьому розділі важливо, показати саме на досвіді і прикладі життів двох українських жінок проблеми та виклики жінок-мігранток. Вони мають різні долі, ситуації, але обидві опинилися у складних соціальних обставинах. І кожна з них знає, які вона має права і що держава зобов'язується зробити для неї як для ВПО. Ці приклади - приклади розуміння жінок, що вони мусять виживати за будь-яких обставин.

3.1.1. Історія Катерини Духнич

Зі Сходу на Захід: громадська активістка Катерина Духнич

Катерина розповідала про хвилю переселення з Донецька і про те, що не варто питати в переселенців, і чому Донбас – не зовсім правильна назва для Донецька та Луганська. 10 лютого 2016 року Катерина була змушена переїхати до Івано-Франківська через неможливість жити на Сході України, через відсутність роботи та страх за власне життя. У Катерини часто запитують на Заході України про адаптацію, асиміляцію й інше. Дівчина вважає, що таке питати навіть недоречно, тому що всі ті, хто переїхав у примусовому порядку, мріють повернутися додому. Хоча б поїхати, подивитися, як там і що просто тому, що багатьох залишили без можливості вибору. Сім'я Катерини – батько і мати – вирішили залишитися вдома. Та коли почалися активні бойові дії, батьки заборонили дівчині повернутися додому. Багатьом пенсіонерам в цей час

у віці 15-49 років пережили психологічний або сексуальне насильство; жінки становлять 76,5% серед постраждалих від торгівлі людьми. Окрім того, серед внутрішньо переміщених осіб кількість жінок, які самі виховують дітей, значно більше, ніж такий показник в цілому по Україні. Також передбачено ряд важливих заходів у напрямку посилення гендерної рівності, зокрема: щодо розвитку лідерських навичок жінок, підтримки відкриття власного бізнесу жінками зі сільської місцевості; щодо розширення можливостей для залучення внутрішньо переміщених осіб та інших осіб, постраждалих від збройного конфлікту, зокрема жінок, до участі у процесах прийняття рішень; щодо посилення безпеки в територіальних громадах та здійснення заходів щодо запобігання гендерно обумовленому насильству тощо. (<https://mtot.gov.ua/vajlivist-prav-jinok-vnutrishno-peremischenih-osib-vpo>)

¹²²Майже 80 відсотків ВПО, котрі шукають роботу, – це жінки: результати опитування // <https://www.kmu.gov.ua/> (30.07.2019)

припинили виплачувати пенсії і бабуся Катерини звернулася на гарячу лінію ДНР, але їй нахабно відмовили. Перший час у Франківську дівчина неймовірно переживала, навіть декілька днів боялася виходити з дому, адже не розуміла, як вона тепер житиме в цьому маленькому місті. Дівчина не любила афішувати, що вона з Донецька, адже зазвичай було дві реакції на те, що вона переселенка. Перша категорія – це ті, які казали: «Бідна дитина, ти без батьків. Може, тебе нагодувати потрібно?». А друга категорія кидала звинувачення: «Ви переселенці, ми розуміємо, але ви переїхали до Франківська, роботу забираєте в людей і не хочете працювати на звичайній роботі, а хочете особливу». Логічно, що люди так реагують, адже кожен розуміє, що держава не готова забезпечувати велику кількість ВПО. Катерина запевняє, що поїхала би відбудовувати Донецьк. Сьогодні дівчина працює у Франківську, вільно розмовляє українською мовою і вірить, що прийде час, коли вона зможе відвідати свою рідну землю¹²³.

Держава повинна не тільки захищати інтереси та права жінок-переселенок на національному й місцевому рівнях, але також і привертати увагу громадськості до проблем цих людей. Щоб краще зрозуміти дійсне становище ВПО, а особливо жінок, я хочу навести приклад життя однієї з них.

3.1.2. Історія жінки загиблого бійця з АТО

Валентина – вдова загиблого бійця з Донецька, яка після смерті чоловіка переїхала на Волинь.

Жінка опинилася у непростій ситуації: після загибелі свого чоловіка, який служив у «Айдарі» та загинув під Луганськом під час оборони села Георгіївка від танкового снаряда, вона залишилася сама зі двома малими дітьми. Після втрати вдова Валентина зрозуміла, що мусить звернутися до державних органів з вимогою виплати, гарантованої компенсації у розмірі 500-кратного прожиткового мінімуму. Адже після зародження конфлікту на Сході такі закони були життєво необхідні, особливо в разі загибелі військовослужбовця у зоні

---

¹²³ Голодюк І.(ред.). *Переселенці. Люди, які не загубили себе*. Брустури 2016, 139-145.

АТО. Та на таке законне прохання дівчині відповіли, що чоловік пішов служити добровольцем, коли ще не набрав чинності Закон «Про мобілізацію¹²⁴». Але всюди їй казали, що Микола пішов на війну добровольцем, не мобілізуючись, а значить в АТО його ніби й не було¹²⁵. «Я не знаю, чому він пішов добровольцем, я взагалі не знала, що він на Сході!¹²⁶», – запевняє Валентина. Жінка подала в суд щодо правомірності відмови у виплаті грошової допомоги. Та суддя довго розглядав це звернення, а жінці потрібно було забезпечувати сім'ю в новому місці. Тому Валентині почали допомагати волонтери та небайдужі люди.

Отже, реальний приклад таких історій може якнайкраще продемонструвати ситуацію, яка складається в Україні. Разом із тим, слід наголосити на суттєвих загрозах (ризикових аспектах) фемінізації міграційних потоків, серед яких – більша вразливість жінок під час внутрішнього та зовнішнього переміщення. Такі жінки все частіше стикаються з проблемами суспільно-родинного характеру. Адже, якщо у випадку Катерини її батьки підтримали у переїзді з Донецька, то її бабуся – ні. Стосовно Валентини, то через несправедливість держави вона була змушена залишати своїх маленьких дітей на батьків і йти на роботу, щоб забезпечувати сім'ю. Отже, тут ми бачимо також проблеми дистанціювання сімей та складність адаптації мігрантів після повернення.

3.3. Перемога особи над обставинами часу

Розглядаючи ці дві історії – жінки-мігрантки та жінки-вдови – ми чітко бачимо, що на допомогу при втраті годувальника сім'ї усім жінкам надіятися не можна. Сучасні реалії лякають, адже жінки часто залишаються сам на сам із законами, які не є на їхньому боці. Якщо проводити аналогію з книгою Рути, то на мою

---

¹²⁴ Цей Закон встановлює правові основи мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні, визначає засади організації цієї роботи, повноваження органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, а також обов'язки підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності (далі - підприємства, установи і організації), повноваження і відповідальність посадових осіб та обов'язки громадян щодо здійснення мобілізаційних заходів. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

¹²⁵ *Міноборони розшукує вдову бійця АТО Валентину Королько, щоб розповісти, як їй отримати гроші* // <https://www.depo.ua/> (11.06.2015).

¹²⁶ *Міноборони розшукує вдову бійця АТО Валентину Королько, щоб розповісти, як їй отримати гроші.*

думку, в той час жінці-чужинці та вдові було легше пристосуватися, адже багато єврейських законів забезпечували її життя.

У цій роботі я намагалася продемонструвати метод контекстного прочитання Біблії і зіставлення біблійних історій із історіями та досвідами сучасності, щоби зробити більш творче та конкретне читання оповіді про Руту, яке веде нас до діалогу із власним досвідом чи досвідом наших громадян, особливо в час війни.

У цьому може допомогти якраз *Святе Письмо*, особливо, коли мова йде про спільноти віруючих людей. Зовнішня та внутрішня міграції викликають занепокоєння не лише в самих мігрантів, але й у суспільства, де виникає така необхідність. Щоби краще зрозуміти таке порівняння: Книга Руги – ситуація в Україні, можна презентувати саму Руту як модель працівниці-емігрантки. Адже біблійна розповідь представляє Вифлеєм як спільноту, де гостинність та опіка над потребуючими базується на дотриманні Божих законів:

Коли справлятимете жнива на вашій землі, то не дожинатимеш аж до країв поля і не збиратимеш колосся, що попадало. Так само з виноградника твого не збиратимеш грон до останнього, і грона, що попадали, не підбиратимеш; для вбогого й приходня покинеш їх. Я – Господь, Бог ваш (Лев 19;9-10).

Рута могла взяти продукти в саду Вооза, хоча вона не була його найманою працівницею. Також Вооз запевнив її в тому, що вона в безпеці на його полі і сказав чоловікам-працівникам, щоб залишили для Руги зерна. У цій розповіді гостинність соціуму виправдовує виключення «іншої». Вооз ласкавий до Руги, він зосереджений на благодійності більше, ніж на справедливості. Адже саме благодійність мала важливе значення для забезпечення щоденності Ноєми та Руги, а справедливість могла забезпечити її гідність та дати право на краще життя¹²⁷.

Можна визначити кілька паралелей між ситуацією Руги і сучасними мігрантами: часта «невидимість» іноземних робітників; експлуатація робітників-

---

¹²⁷ Oyebola. *Ruth. A virtuous woman*, 159.

мігрантів як найманих робітників; презумпція шахрайських шлюбів; їхня потреба більше працювати, виявляти відданість, скромність і стриманість¹²⁸. І нарешті найболючіше – підозра, що незалежно від того, що вони роблять, вони залишаються маргіналізовані владою та суспільством. Навіть якщо працівник-мігрант одружується з кимось із громади, приймає релігію громади та охоплює мову і традиції місцевої культури, він чи вона буде залишався «іноземцем(кою)». Наприклад, автор наприкінці історії нагадує читачу, що Рута таки була моавитянкою: «Та й Руту, моавитянку, Махлонову жінку, беру собі за жінку, щоб зберегти ім'я померлого за його спадкоємством і щоб не зникло ім'я померлого з-поміж його братів та з-поміж громади рідного міста. Ви нині свідки тому!» (Рут 4:10).

Нерівність між іноземцями та жителями Вифлеєму у книзі Руті можна побачити не лише зі сторони людей, але і з боку самої Руті. Адже при зустрічі Руті і Вооза не виникло словесної реакції, а лише фізична, яка полягає в тому, щоби впасти на землю і вклонитися. Бо таким вчинком Рута відновлює прийняту ієрархію – вона не відповідає Воозу як рівному їй, а спочатку «кланяється до землі» на знак визнання його переваги. А звернення Вооза до Руті означає визнання ним її як іноземки. «А як був час обідати, Вооз сказав їй: “Іди лишень сюди й їж хліб і вмочи шматок в оцет”. І сіла вона коло женців, і він подав їй праженого зерна; і вона їла й наїлась досита, ще й зосталось» (Рут 2:14). Слово «визнати» у цьому контексті пов'язане з юридичним дискурсом:

Упала вона ниць, поклонилась до землі й промовила до нього: «Чим я запобігла ласки в тебе, що зглянувся еси надо мною, хоч я й чужоземка?» А Вооз: «Мені повідано про все, що ти зробила для твоєї свекрухи після смерти твого чоловіка: як ти покинула твого батька й твою матір і твою батьківщину, і прийшла до народу, якого раніше не знала» (Рут 2:10-11).

Рута висловлює свою вдячність за те, що Вооз приймає її як таку, що має юридичний статус «чужинки», що дає їй право на певні правові привілеї (в основному, що стосувалися лише права для жебраків-чоловіків). В цьому місці

---

¹²⁸ Oyebola. *Ruth. A virtuous woman*, 159.

оповіді автор особливо натякає на букву закону. На важливість основ закону також звертають увагу багато сучасних авторів включаючи також думку Райта:

1. Закон служить, щоб стримувати грішників 2. Закон – це прелюдія до Євангелія 3. Закон – це орієнтир християнського життя 4. Біблійні цивільні закони наводять на думки сучасну юриспруденцію 5. Цінність закону полягає у демонстрації святості та милосердя Бога одночасно 6. Закон вказує на Христа, який виконує закон¹²⁹.

Слова Руті натякають на юридичне визнання *іншого(ї)* членом суспільства з певними правами. Її вступні слова: «Коли б я могла знайти ласку в тебе, мій пане!» – мають особливе значення в контексті цієї глави¹³⁰: Рута сприймає Вооза як того, хто доброзичливо ставиться до неї¹³¹. Усі виконані дії Руті, які заповідала їй Ноема, були виконані, що свідчило про готовність відкинути свою «інакшість». Отже, щоби відчувати себе прийнятим у суспільстві, чи в часі Старого Завіту чи нового часу, найперше потрібно відчутти себе своїм. Тобто самовідділення впливає на те, як будуть відноситися люди до *іншого(ї)*.

Якщо говорити про стан вразливості жінок-мігранток, можна вести мову і про їхню силу та відчайдушність, зокрема жінок, які вирішують починати життя з початку і часто задля сім'ї. Та перед ними стоїть багато викликів:

Потрібно шукати актуальність дослідження у сучасній моделі. І саме таким чином ми можемо побачити натхнення *Святого Письма* та наш час.

Точка дотику між досвідом Руті і українок сьогочасності доволі висока. Адже, як Рута і Ноема користуються своїми правовими привілеями, так і користуються ними жінки-мігрантки України. Подібність також прослідковується в тому, що вони без чоловіків і не мають надії, що будуть забезпечені. Жінки, як у історіях Старого Завіту, так і в реаліях нашого часу вміють мобілізуватися, єднатися та боротися зі соціальними стереотипами сприйняття їх у суспільстві. Книга Руті може бути історією натхнення і для сучасних жінок. Ця історія показує, що і в мирний спосіб своєю поведінкою

---

¹²⁹ Lagunov S. *Old Testament Law and Christian Ethics: Quest for Relevance*. A Thesis Submitted for the Degree of Master of Arts in Theology, Prague 2009, 6.

¹³⁰ Lagunov S. *Old Testament Law and Christian Ethics: Quest for Relevance*, 8.

¹³¹ Lagunov S. *Old Testament Law and Christian Ethics: Quest for Relevance*, 8.

можна добиватися прав, а разом із тим – міняти не лише одиниці людей, але й суспільні цінності.

ВИСНОВОК

У цій роботі було представлено порівняльний аналіз історії книги Рути та сучасності на прикладі жінок-вдів, жінок-мігранток, які зіштовхнулися з проблемами подій, що відбуваються на Сході України.

На прикладі вчинків та поведінки моавитянки Рути це дослідження показало, яку роль та яке становище мали в історії Ізраїлю жінки-чужинки. Боже Провидіння в житті людей означає набагато більше, ніж вони собі можуть подумати. Воно може відобразитися також і через взаємодію людей з іншими людьми. Жінки, які не мали важливого місця у суспільстві та необхідних можливостей, залишаються вірними законам, традиціям і самим собі.

Моє дослідження базувалося на історичних реаліях часу Другого храму та релігійних і соціально-політичних особливостях у написанні книги Рути. Також був проведений аналіз щодо інтеграції та адаптації жінок-мігранток не лише часу Книги Рути, але й сучасних українок (ВПО).

У першому розділі висвітлено інклюзивність підходу у сприйнятті *Іншого(ї)* на етнічному рівні. Проаналізовано позитивний погляд автора у ставленні до чужинців, а зокрема – Рути. Як така жінка змогла вдало інтегруватися і які юдейські закони їй у цьому допомогли.

У другому розділі ми продемонстрували як взаємодія релігії, традицій та політики відображаються на ідентичності головної героїні. Саме релігійна ідентичність у давньому суспільстві мала найвизначнішу роль у сприйнятті *Іншої*.

За допомогою аналітично-порівняльного аналізу у третьому розділі ми розглянули дві ситуації: Книги Рути та сучасної української жінки. Проаналізували, яку адаптацію в соціумі пройшли ці жінки та з якими проблемами зіткнулися. Характер переміщення Рути з Ноемою та жінок ВПО – вимушений. Та щоб подолати стереотипи, цим жінкам було необхідно володіти певними якостями, аби перемогти обставини часу, в яких вони опинилися.

У цій роботі було представлено порівняльний аналіз історії книги Рути та сучасності на прикладі жінок-вдів, жінок-мігранток, які зіштовхнулися з проблемами подій, що відбуваються на Сході України.

Книга Рути – історія, яка відкрила актуальність теми до *іншої* особи, показуючи їй свою любов та відданість. Також робота порушує тему рівності, подолання расового та етнічного таврування іншого на основі біологічного чи соціального походження.

На мою думку, книга Рути належним чином була дана давнім ізраїльтянам, щоби показати, що життя з Богом можливо, навіть після падіння, яке представлено у Книзі Суддів. Люди потребували духовної реставрації, тому автор заохочував людей до віри в Бога. Він згадував старі цінності та обіцянки, нагадуючи Ізраїлю про його покликання та особливість, з метою реалізації їх в абсолютно новому соціумі та новій політичній ситуації. У цьому сенсі текст був згадкою про старе та слугував прикладом, як це старе можна застосовувати радикально по-новому. Книга Рути більш реально зображує людську ситуацію співжиття у непростих соціальних, політичних, демографічних та релігійних обставинах. Посилаючись на книги Езри та Неємії, ми представили всю складність завітних законів щодо людей та завітних стосунків людей із Богом. Таким чином, порівнюючи книгу Рути та книги Езри та Неємії, можна чітко показати все богословське значення Рути. Адже під кінець книги приходить розуміння всієї розв'язки історії: жінка-чужинка своїм волевиявленням змогла дати початок роду, з якого вийшов цар Давид.

Щодо змісту, то книга Рути не тільки проливає своїм читачам нове світло на їхні стосунки з чужинцями у країні, але також і звернула увагу на внутрішні стосунки людей у державі. Навернення до віри моавитянки Рути, безумовно, передає послання любові Бога до людей. Рута як «Інша» порушила питання мігрантів у важкі часи та нові починання, адаптацію до складних життєвих обставин. Ілюстрація взаємозв'язків Бога та людей через культуру співжиття –

це можливість продемонструвати важливість співіснування різних соціальних груп.

Місійне значення книги Руті у світлі цілого Святого Письма має великий зв'язок із сучасністю. Ми повинні виходити за рамки описаних ситуацій та спрямовувати контекст тої чи іншої книги *Святого Письма* на нашу ситуацію. Безпосередньо Книга Руті висвітлює любов Бога до всіх народів, особливо до іноземців-мігрантів. Якщо Господь їх підтримує, то як ми можемо цього не робити?

Чи можна назвати Руту ідеалом жіночності? Так! В її особі об'єднуються ті характеристики, які мали б бути притаманні для ідеальної єврейської жінки. Якщо говорити про Новий Завіт, то у Мт 1:5 згадується саме ім'я Руті (одна з небагатьох жінок, які були згадані у Новому Завіті) як однієї з численних предків Христа. На мою думку, те, що язичниця, чужинка була включена до цього списку, повинно спонукати нас до того, щоб, читаючи книгу Руті, довіряти цьому тексту та актуалізувати його, інтерпретуючи на сьогодення.

Рута також представлена як жінка, яка не просто продовжила рід Елімелеха, але й додала важливості таким персонам в історії, як Ноема та Вооз. Саме вона причетна до визволення ізраїльського народу та усього світу через Ісуса.

Автор Книги Руті звертався до людей у конкретному культурному контексті не лише, щоби поширювати Боже Царство, але ще й для того, аби показати Божу любов до всіх народів. Вона дає приклад ефективної комунікації читача та автора. Адже форма та зміст книги були культурно, богословсько, історично доречними не лише в час її написання, але і досі цей текст впливає на потреби людини XXI століття. Книга Руті – це розлога книга в контексті всієї Біблії та нашого часу.

Нам слід краще вчитися розуміти закони, представлені в Старому Завіті, щоби справді добре розуміти контекст написаного; розуміти, як цей чи інший

закон потрібно трактувати, розуміти структуру та процедури, що регулювали життя окремих людей або цілої релігійної громади в політичному суспільстві. Адже закон виражається у правилах, які визначають, як люди повинні були діяти за певних обставин і що буде, якщо цього не робити.

Як на мене, закон передбачає більше зовнішню поведінку, аніж душевний стан чи благі наміри. Якщо сучасна людина, читаючи *Святе Письмо* не буде детальніше досліджувати особливості життя людей цього історичного періоду, то, наприклад, та сама книга Руті не буде для неї чимось особливим та актуальним. Актуальність *Святого Письма* залежить від того, наскільки широко ми його читаємо. Щодо підходу до правил та принципів, необхідно розглянути кожен закон і запитати, які моральні чи релігійні принципи лежать в основі регулювання цього закону. Принцип кожного закону можна зрозуміти лише застосовуючи до нього різні культурні та соціальні концепції.

Багато науковців і читачів намагаються витягнути з Біблії загальнолюдські принципи та правила, але не завжди це може відбуватися належним чином. Роблячи принципи та правила більш універсальними й об'єктивними, можна загубити їх істинну суть. Звичайно, універсалізація правил та законів Старого Завіту може призвести до деяких проблем моральної поведінки теж. Все слід розглядати в окремому випадку. Якщо людина, читаючи *Святе Письмо*, буде взаємодіяти з ним та з описаними в ньому ситуаціями зокрема, це допоможе уникнути узагальнень.

Серед учених прослідковується тенденція стверджувати, що Старий Завіт – це лише єврейська писемність, це пережиток минулого, що належить до спадщини цих людей і не має нічого спільного з нами¹³². Та з іншого боку, багато науковців розуміють Старий Завіт як кристалізацію досвіду Ізраїля з Богом, що може вплинути на наше життєве переосмислення. Це означає, що навіть

---

¹³² Стюарт Д. *Как читать Библию и видеть всю ее ценность*. Санкт-Петербург 1993, 7.

говорячи про сам Старий Завіт, крім Нового, більшість науковців підкреслюють важливість внеску Старого Завіту в християнську віру та етику.

Дуже часто ми стикаємося зі словами: не потрібно тлумачити *Святе Письмо*, а просто читати та робити те, про що пишеться в ньому. Зазвичай такі слова означають деякий протест мирян до більш «професійного» підходу вченого, священника, пастора, вчителя, місіонера, теолога і т.д. Християнам потрібно навчитися читати Біблію, бо вона точно не повинна бути мало зрозумілою, і для цього є багато ресурсів. «Дозвольте сказати з самого початку, і повторити ще пізніше: ціль хорошого тлумачення – не унікальність; ніхто не намагається знайти то, що ніхто до того цього більше не бачив»¹³³.

Найголовніша причина необхідності тлумачення є в природі самого Писання. Історично Церква розуміла її, так само як і особистість Христа — Біблія одночасно і людська, і божественна. Оскільки Бог вирішив виразити Своє Слово за допомогою людських слів в історії, то кожна Книга Старого чи Нового Завіту має особливу історичну цінність. Кожне слово у ній засноване тією мовою, у тому часі, культурі, традиції, в якій воно було написано.

Проблема нашого часу, що ми не хочемо досліджувати культури, які представлені, наприклад у Старому Завіті. Ми сильно віддалені від того часу не лише в контексті законів, але й за мисленням. Та за допомогою екзегези й систематичного вивчення писання можна зрозуміти історичну цінність Писання. Герменевтичний підхід налаштований на те, щоби використовувати у вузькому зіставленні тогочасні співвідношення з древнім Писанням. Також необхідно вчитися думати контекстуально, адже, на перший погляд, Книга Рути, може здатися простою повчальною історією. Як згадувалося у другому розділі роботи, сюжет Книги Рути несе в собі політичну, соціальну, релігійну ідентифікацію. Якщо читач не зверне більше уваги на тлумачення біблійного тексту, то багато цікавих ідей, які автор заклав в цей текст, не будуть зрозумілими. Тому через важливість *Святого Письма* для християнської віри та через запитання, які

---

¹³³ Стюарт. *Как читать Библию и видеть всю ее ценность*, 11.

виникають до Писання і в часі ХХІ століття, необхідно користуватися екзегетичними, герметичними моделями, які допоможуть читати текст глибше.

Ця робота дозволяє зробити висновок, що Книга Рути – приклад того, як можна дійти до вміння долати перешкоди, не зраджуючи собі та людям, які поруч, як здійснювати це всупереч усім стереотипам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. *Святе Письмо Старого і Нового Завіту* // перекл. Іван Хоменко, Львів 2008.

Додаткова література

Публікації:

1. Голодюк І. (ред.). *Переселенці. Люди, які не загубили себе*. Брустури 2016.
2. Горбаченко Т. та ін. *Історія релігій світу*. Київ 2014.
3. Даума Й. *Дорогами Ветхого Завета. Исторические книги*. Черкасси 2011.
4. Дюмулен П. *Есфирь, Иудифь, Руфь: миссия женщины*. Санкт-Петербург 2000.
5. Кобченко К. та ін. (ред.). *Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні*. Київ 2015.
6. Котлярский М. *Тайны еврейского секса*. Москва 2008.
7. Музиченко І. *Вимушені переселенці: адаптація до мирного життя*. Запоріжжя 2017.
8. Ничипоренко С. *Особливості соціального середовища в контексті людського розвитку*. Киев 2015.
9. Опарин А. *Всемирная история и пророчества Библии: Монография*. Харьков 1997.
10. Панок В. - Рудь Г. *Психологія життєвого шляху особистості: Монографія*. Київ 2006.
11. Стюарт Д. *Как читать Библию и видеть всю ее ценность*. Санкт-Петербург 1993.
12. Теслюк Г. *Соціолінгвістичний аналіз Псалма 131* // *Вісник Львівського університету. Серія філологічна* 72, (2020).

13. Шмайна-Великанова А. *Книга Руфи как символическая повесть*. Москва 2010.
14. Barton J.(ed.). *The Oxford Bible Commentary*. Oxford 2013.
15. Bertholet. *Das Buch Ruth*. KHC 1898.
16. Brevard S. *Biblical Theology of the Old and New Testaments. Theological reflection on the Christian Bible*, Minneapolis 1993.
17. Craghan J. *Esther, Judith, Tobit, Jonah, Ruth, in Ethnicity and the Bible*, Leiden 1999.
18. Derby J. *The evolution of a Law* // *Jewish Bible Quarterly* 29 (2001) 2-3.
19. Embry B. *Legalities in the Book of Ruth: A Renewed Look*// *Journal for the Study of the Old Testament* 41 (2016).
20. Grossmann J. *Ruth: Bridges and Boundaries*. Bern 2015.
21. House P. *Old Testament Theology*. Downers Grove, IL 1998.
22. Lagunov S. *Old Testament Law and Christian Ethics: Quest for Relevance*. A Thesis Submitted for the Degree of Master of Arts in Theology, Prague 2009.
23. Legget D. *The levirate and goel institutions in the Old Testament*. New Jersey 1974.
24. Long S. *The Book of Ruth as an Exemplar for Faith Communities*// *Priscilla Papers* 28 (2014).
25. Longman T.-Dillard R. *An Introduction to the Old Testament*. Michigan 2006.
26. Meyers C. " 'Women of the Neighborhood' (Ruth 4.17): Informal Female Networks in Ancient Israel," in *Ruth and Esther: A Feminist Companion to the Bible*, 1999.
27. *Migration Security Map of Ukraine-2016*. Kyiv 2017.
28. Oyebola D. *Ruth. A virtuous woman*. Meadville 2018.

29. Patterson R. *The Widow, Orphan, and the Poor in the Old Testament and the Extra-Biblical Literature* // *Studies Bibliotheca Sacra* (1973).
30. Pfeiffer Ch. (ed.). *The Wycliffe Bible Commentary*. Chicago 1981.
31. Pitkänen P. (ed.). *Temporary Migration in Ukraine*. Tampere 2014.
32. Saxegaard M.K. *Character Complexity in the Book of Ruth*. Germany 2010.
33. Weinfeld M. *Ban on the Canaanites in the Biblical Codes and its Historical Development, in History and Traditions of Early Israel*. Leiden 1993.
34. Werbren P. *Religious Identity* // Hollway W (ред.) *THE SAGE HANDBOOK OF IDENTITIES*. London 2010.
35. Wolf. *Implications of Form Criticism for Old Testament* // *Studies Bibliotheca Sacra*, CXXVII (1970).
36. Youg Lu, *Leadership Characters in the Book of Ruth: A Narrative Analysis* // *Journal of Corporate Responsibility and Leadership* Volume 3 Issue 3, 2016.

Довідкова література:

- 1) Бронзов А. *Благочестие* // Лопухин А. (ред.) *Православная Богословская энциклопедия т.2*, Санкт – Петербург 1901.
- 2) Tribble P. *Ruth: Bible* // *Jewish Women: A Comprehensive Historical Encyclopedia*.
- 3) Tribble Ph. *RUTH, BOOK OF* // Freedman D. (ed.) *The Anchor Bible Dictionary*.

Інтернет-ресурси:

1. *Важливість прав жінок - Внутрішньо переміщених осіб (ВПО)* // mtot.gov.ua/ (04.09.2019).
2. Десницький А. *Четыре женщины на пороге Евангелия* // *Богослов.ру*, (24.03.2009)

3. *Жінки в родинх загиблих на Донбасі і ветеранів почувуються незахищеними*// www.ukrinform.ua/ (28.08.2020).
4. *Жінки закликали Верховну Раду до розробки Закону про державний захист бійців АТО та їх сімей*// <http://familyato.org/> (19.10.2016).
5. Кустодиев К. *Женщина в Ветхом Завете* // Альфа и Омега (04.07.2012).
6. *Майже 80 відсотків ВПО, котрі шукають роботу, – це жінки: результати опитування* // <https://www.kmu.gov.ua/> (30.07.2019)
7. *Міноборони розшукує вдову бійця АТО Валентину Королько, щоб розповісти, як їй отримати гроші* // <https://www.depo.ua/> (11.06.2015).
8. *Права внутрішньо переміщених осіб*// helsinki.org.ua/ (06.03.2017).
9. *Теслюк Г. Біблійна жінка поміж Законом, суспільними очікуваннями і реальністю* // risu.org.ua (20.10.2020).
10. Barmash P. *Book of Ruth: Achieving Justice Through Narrative* // TheTorah.com (07.2016).
11. Long S. *The Book of Ruth as an Exemplar for Faith Communities*// cbeinternational.org (30.10.2014).